

มนุษย์สัมพันธ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์
คณะศึกษาศาสตร์

มนุษยสัมพันธ์

เอกสารถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการ
หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป มนุษยสัมพันธ์

สถาบันพระสังฆาธิการ
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

มนุษย์สัมพันธ์

พิมพ์ครั้งที่ ๒

ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๗

จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย

สถาบันพระสังฆาธิการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ที่ปรึกษา

นายนพรัตน์ เบญจวัฒน์นันท์	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
นายอำนาจ บัวศิริ	รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
นายพนม ศรศิลป์	รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
นายกนก แสนประเสริฐ	รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
นายสมเกียรติ ธงศรี	ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม
นายปราณสุวีร์ อวอรัมรัมย์	ผู้อำนวยการสถาบันพระสังฆาธิการ

รวบรวมและเรียบเรียง

นายอรรถ วิถีเจริญ นักวิชาการศาสนาชำนาญการ

ตรวจต้นฉบับ

นายอุดมศักดิ์ ชูโตชนะ นักวิชาการศาสนาปฏิบัติการ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๓๑๔-๓๑๖ ปากซอยบ้านบาตร ถนนบำรุงเมือง เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

นายสุรพล วิริยะบรรเจิด ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๕๗

โทร. ๐ ๒๒๒๓ ๓๓๕๑, ๐ ๒๒๒๓ ๕๕๔๘

(พิมพ์สำหรับถวายพระสังฆาธิการ)

คำนำ

มนุษยสัมพันธ์ เป็นวิชาหนึ่งของหลักสูตรถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสและพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล หมวตวิชาพื้นฐานทั่วไป (มนุษยสัมพันธ์) วัตถุประสงค์เพื่อให้พระสังฆาธิการตระหนักถึงความสำคัญของการมีมนุษยสัมพันธ์ในการบริหารงานและเข้าใจถึงหลักเทคนิค วิธีการที่จะนำหลักมนุษยสัมพันธ์ไปใช้ในการบริการงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารฉบับนี้ **อาจารย์เสนาะ ผดุงฉัตร ป.ธ.๙, พ.ม., พ.ธ.ม., M.A.** ผู้เรียบเรียง ได้อนุญาตให้จัดพิมพ์สำหรับถวายพระสังฆาธิการที่เข้ารับการถวายความรู้

หวังว่าเอกสารฉบับนี้ จะอำนวยประโยชน์ต่อเจ้าคณะพระสังฆาธิการตามสมควร ขอขอบคุณผู้รวบรวมเรียบเรียง มา ณ โอกาสนี้

สถาบันพระสังฆาธิการ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สารบัญ

	หน้า
☆ บทนำ	๑
☆ ความหมายของมนุษยสัมพันธ์	๑
☆ ความสำคัญของมนุษยสัมพันธ์	๓
☆ สิ่งที่ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษยชาติ	๖
☆ หลักความต้องการของคน	๘
☆ หลักการและทฤษฎีในการสร้างมนุษยสัมพันธ์	๙
☆ วิธีการในการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์	๑๒
☆ มนุษย์สัมพันธ์กับการทำงาน	๑๕
☆ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในองค์กร	๑๖
☆ การสร้างมนุษยสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน	๑๗
☆ มนุษย์สัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา	๑๘
☆ กลวิธีในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับประชาชน	๑๙
☆ เทคนิคการทำงานร่วมกัน	๑๙
☆ แนวปฏิบัติทั่วไปในการสร้างมนุษยสัมพันธ์	๒๑
☆ ประโยชน์ของมนุษยสัมพันธ์	๒๒
☆ ประเภทของมนุษยสัมพันธ์	๒๓
☆ ปรัชญาเกี่ยวกับหลักมนุษยสัมพันธ์	๒๔
☆ หลักมนุษยสัมพันธ์ของโจไอ	๒๕
☆ ลักษณะของผู้มีมนุษยสัมพันธ์ไม่ดี	๒๕
☆ ลักษณะของผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี	๒๖
☆ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในแนวพุทธศาสนา	๒๗
☆ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับชาวบ้าน	๒๗
☆ ความสัมพันธ์ของคนไทยในอดีตที่มีต่อพระพุทธศาสนา	๒๘
☆ บทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย	๒๙
☆ มนุษย์สัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา	๓๐
☆ ทิศ ๖	๓๘
☆ บรรณานุกรม	๔๐

หลักมนุษยสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา

(The Principle of human relations in Buddhism)

บทนำ

มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) เป็นวิชาที่เรียนไม่รู้จบสิ้น และมีความจำเป็นต่อมนุษยชาติอย่างยิ่ง วิชานี้มุ่งเน้นถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กัน โดยความเป็นจริงแล้วมนุษย์มีความสัมพันธ์กันมาแต่ครั้งดึกดำบรรพ์แล้ว คือความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและกลุ่มชน แต่ว่ายังไม่ค่อยมีความราบรื่นมากนัก มีความเข้าใจกันดีบ้างไม่ดีบ้างตามสถานภาพของสังคมนั้น ๆ ต่อมาได้มีผู้มีความรู้ความสามารถได้พยายามศึกษาค้นคว้าแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์มนุษยสัมพันธ์ให้ดีขึ้น เพราะมนุษย์ทั้งหลายต่างจิตต่างใจกันจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องมีความขัดแย้งซึ่งตึงต่งเดือดร้อนแก่กันในทุกระดับของสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัวไปถึงระดับชาติและระดับชาติต่อชาติ การเข้าใจหลักมนุษยสัมพันธ์เป็นวิธีการที่ดีอันหนึ่งที่จะช่วยลดความขัดแย้งและแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ ถือว่าเป็นวิชาที่จำเป็นของสังคมทุกระดับ ดังนั้น ทุกคนจึงต้องให้ความสำคัญต่อวิชาหลักมนุษยสัมพันธ์ให้มากเป็นกรณีพิเศษในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้สำเร็จไปได้ด้วยดี เพื่อให้สังคมมีความขัดแย้งน้อยที่สุด มีความเป็นอยู่ที่สงบสุข

ความหมายของมนุษยสัมพันธ์

(The Meaning of human relations)

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หน้า ๖๒๔ ได้ให้ความหมายของมนุษยสัมพันธ์ไว้ว่า^๑ “ความสัมพันธ์ในทางสังคมระหว่างมนุษย์ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน” โดยแยกมาจากคำ ๒ คำคือ มนุษย, มนุษย์ (Human) สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล, สัตว์ที่มีจิตใจสูง, คน. (ส.; มนุสส)

^๑ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑

สัมพันธ์, สัมพันธ์, สัมพันธ์, ผูกพัน, เกี่ยวข้อง, (ไว) การแยกความออกเป็นประโยค ๆ แล้วบอกการเกี่ยวข้องของประโยค

จากคำจำกัดความดังกล่าวมาแล้ว เราอาจกล่าวความหมายของคำว่า “มนุษยสัมพันธ์ (Human Relations)” ดังนี้

๑. ศาสตร์ว่าด้วยการคบหาสมาคมระหว่างคนกับคน
๒. ศาสตร์ว่าด้วยการคบหาสมาคมระหว่างคนกับกลุ่มคน
๓. ศาสตร์ว่าด้วยการคบหาสมาคมระหว่างกลุ่มคนกับกลุ่มคน
๔. ศาสตร์ว่าด้วยการเอาชนะจิตใจของผู้อื่นอย่างสันติ
๕. ศาสตร์ว่าด้วยการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน
๖. ศาสตร์ว่าด้วยการผูกพันของคนอันก่อให้เกิดวัตถุประสงค์และแรงบันดาลใจให้กลุ่มคนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพสงบราบรื่น

อนึ่ง ความหมายของคำว่า “มนุษยสัมพันธ์” นี้มีนักการศึกษา นักวิชาการและบุคคลสำคัญ ๆ หลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

คาร์เตอร์ วีตกูต ได้กล่าวไว้ในหนังสือพจนานุกรมการศึกษา (๑๙๕๕ : ๒๘๗) ว่า “มนุษยสัมพันธ์เป็นปฏิกริยาทางสังคมที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับอิทธิพลที่บุคคลมีต่อกัน และยังหมายถึงการศึกษาอิทธิพลหรือปฏิกริยาที่เกิดขึ้นดังกล่าวด้วย”^๒

เคียร์ เดวิส ได้กล่าวไว้ในหนังสือพฤติกรรมการทำงานของมนุษย์ (๑๙๗๗ : ๕) ว่า “มนุษย์คือการพัฒนาพลังกลุ่มให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและความพึงพอใจ หรือ อีกตอนหนึ่งกล่าวว่า มนุษย์สัมพันธ์คือ แรงกระตุ้นร่วมกันของคณะบุคคลที่ก่อให้เกิดวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่จะให้บุคคลร่วมกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยร่วมมือร่วมใจกันให้เกิดผลทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม”^๓

^๒ Good, V. Carter. Dictionary of Education. New York Mc Gran - Hill Book, ๑๙๕๕ อ้างในสุนันท์ พิพัฒน์เพ็ญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์. เอกสารวิชามนุษย์สัมพันธ์ หลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรม

^๓ Davic} Kicth. Human Bepavir at work. New York, Mc Graw - Hill, ๑๙๗๗. อ้างในสุนันท์ พิพัฒน์เพ็ญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์. เอกสารวิชามนุษย์สัมพันธ์ หลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรม

นิพนธ์ คันธเสวี ได้กล่าวความหมายของมนุษยสัมพันธ์ไว้ในหนังสือมนุษยสัมพันธ์ เพื่อการพัฒนา (๒๕๒๕ : ๑) ว่า “มนุษยสัมพันธ์คือสภาพความสัมพันธ์ที่เอื้ออำนวยต่อการ ดำรงชีวิตร่วมกันอย่างราบรื่น หรือทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและทุกฝ่ายได้รับความพึงพอใจในทุกด้าน”^๔

ความสำคัญของมนุษยสัมพันธ์

(The importance of human relations)

มนุษยสัมพันธ์นี้เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ (Wisdom and Art) เป็นวิชาการที่ต้องศึกษา ค้นคว้าให้รู้หลักการในการที่จะอยู่ร่วมกันกับสังคมอย่างสงบเรียบร้อยพัฒนาสังคม ให้เจริญก้าวหน้าไปโดยลำดับตามที่ควรจะเป็น โดยจะต้องรู้หลักการที่จะปฏิบัติ ขจัดสิ่งที่ตนเอง ทำไม่ถูกต้องออกไป พร้อมกับเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้เกิดมีขึ้นในตน เช่น เป็นคนยิ้มยาก หรือไม่ค่อยยิ้มก็ต้องเป็นคนยิ้มง่าย รู้จักยกย่องชมเชยคนที่ยกย่องชมเชย รู้จักสงเคราะห์ ช่วยเหลือคนบ้างตามความเหมาะสม เป็นต้น อาจารย์รวมเรียกว่า “พรแสวง” คือต้องสร้างให้เกิด มีขึ้นในตนเอง เข้าทำนองที่ว่า **ไม่มีต้องหาไม่มาต้องสร้าง** ไม่มีลักษณะการดลบันดาลจากใคร ผู้ใด และที่ว่า เป็น **ศิลป์** เพราะเป็นพรสวรรค์เฉพาะตนของคน ซึ่งบางคนมีศิลปะของตนอยู่แล้ว เพียงแต่ฝึกนิดหน่อยก็สามารถสร้างมนุษยสัมพันธ์กับคนทั่วไปได้ดี เช่น ผู้มีวาทศิลป์ จะพูดเก่ง พูดดี พูดเพราะ พูดจาคมคาย รวมทั้งให้การช่วยเหลือผู้อื่นตามฐานะอันควรของตน จักมีคนรักใคร่ มากมาย จึงกล่าวได้ว่ามนุษยสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารทุกสาขาวิชาชีพ ไม่ว่าจะ เป็นองค์การธุรกิจ รัฐบาลกิจ หรือองค์การของรัฐบาลก็ตาม **หน่วยงานใดคนมีความร่วมมือ กันมาก แสดงว่าผู้บริหารหน่วยงานนั้นมีมนุษยสัมพันธ์เป็นเลิศ** ประสิทธิภาพของงานจึงออกมา เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในเรื่องความสำคัญของมนุษยสัมพันธ์นี้อาจกล่าวเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ๒ ประการคือ

^๔ นิพนธ์ คันธเสวี. มนุษยสัมพันธ์กับการพัฒนา. ช้างใน สุนันท์ พิพัฒน์เพ็ญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์. เอกสารวิชามนุษยสัมพันธ์ หลักสูตรฝึกหัดครูสอน พระปริยัติธรรม

๑. ประสิทธิภาพของบุคคล คือผู้ปฏิบัติงานถ้ามีมนุษยสัมพันธ์ดีจะมีลักษณะ ๔ ประการคือ^๕

- เต็มใจทำ (ฉันทะ) ทำงานด้วยความพอใจและยินดีมีใช้สักแต่จะทำหรือทำเพื่อให้เสร็จไปแต่ละวัน การทำงานด้วยความเต็มใจเช่นนี้เท่ากับวางรากฐานของงานไว้ดีเป็นการเริ่มต้นที่ดีของงาน

- ตั้งใจทำ (วิริย) ทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรเอาใจใส่ ไม่ทอดธุระเท่าที่กำลังความสามารถของตนที่มีอยู่

- สนใจทำ (จิตต) ทำงานด้วยความขะมักเขม้น เพื่อให้งานเสร็จตามเป้าหมายและระยะเวลาที่กำหนด

- เข้าใจทำ (วิมังสา) ทำงานด้วยความสุขุมรอบคอบ กล่าวคือทำงานด้วยมองว่า “งานเพื่อชีวิต เราทำงานเพื่อจะได้ผลตอบแทนมาเลี้ยงชีวิต เราอาศัยงานเพื่อให้ชีวิตของเราอยู่ได้ ต่อมาก็พัฒนาการไปอีกระดับหนึ่งก็คือ งานเพื่องาน เพื่อให้งานสำเร็จดี เพื่อจุดมุ่งหมายของงาน เช่น งานของแพทย์คือการรักษาโรค ก็เพื่อจุดมุ่งหมายของงาน คือทำให้คนหายโรค เมื่อเราทำงานเพื่องานแล้ว งานที่ทำก็จะกลายเป็นกิจกรรมหลักของชีวิตกลายเป็นตัวชีวิตของเรา งานเพื่องานก็กลายเป็นชีวิตเพื่องาน ชีวิตของเราก็กกลายเป็น **ชีวิตเพื่องาน** และงานเพื่องาน นั้นแหละมันก็เป็นธรรมไปในตัวเหมือนตัวอย่างที่บอกว่าทำงานเพื่อประโยชน์สุขแก่สังคม หรือว่าแพทย์ทำให้คนไข้มีสุขภาพดี การทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมและการช่วยให้คนมีสุขภาพดี ก็เป็นตัวธรรม การที่ครูให้การศึกษแก่เด็กนักเรียน ทำให้นักเรียนมีการศึกษา มีสติปัญญา การที่มีสติปัญญา การที่มีชีวิตที่ดีงามก็เป็นธรรม เพราะฉะนั้น **งานนั้นก็เพื่อธรรม** เมื่อเราเอาชีวิตของเราเป็นงาน เองงานของเราเป็นชีวิตไปแล้วก็กลายเป็นว่าชีวิตของเราก็ก**เพื่อธรรม งานก็เพื่อธรรม** ซึ่งมองกันไปถึงที่สุดแล้ว ไม่ใช่แค่เพื่อเท่านั้น คือ ที่ว่างานเพื่องาน งานเพื่อธรรม ชีวิตเพื่องาน ชีวิตเพื่อธรรมอะไรต่าง ๆ นี้ ในที่สุด ทั้งหมดก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อถึงขั้นนี้ก็ไม่ต้องใช้คำว่า **เพื่อ** แล้วเพราะทำไปทำมา “ชีวิตก็คืองาน งานก็คือชีวิต” และงานก็เป็นธรรมไปในตัว เมื่องานเป็นธรรมชีวิตก็เป็นธรรมด้วย ตกลงว่า “ทั้งชีวิตทั้งงานก็เป็นธรรม” ไปหมด^๖

^๕ ที.ปา. ๑๑/๒๓๔/๑๒๓๓ : อภิ.วิ. ๓๕/๕๐๕/๒๙๒. สยามรัฐสุด เตปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย , ๒๕๒๓

^๖ เทพเวที พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). ชีวิตนี้เพื่องาน งานนี้ก็เพื่อธรรม. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม พิมพ์เผยแพร่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๓๓. ไม่ปรากฏโรงพิมพ์

ประเด็นนี้เราสรุปได้ว่าในการทำงานต้องใช้ปัญญา (wisdom) เป็นตัวกำกับไม่ให้เกิดความผิดพลาดได้จะช่วยให้รู้สิ่งทั้งหลายด้วยความเท่าทัน ช่วยถ่วงถ่วงงานให้ออกมาอย่างมีประสิทธิภาพดังที่ต้องการ เมื่อผู้ปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพอย่างนี้แล้วจะก่อให้เกิดแรงประสาน ๓ ฝ่ายคือ

๑. ผู้ใหญ่ดี คือ ระดับผู้บริหารก็จะช่วยระคับระคองการบริหารงานให้เป็นไปตามนโยบายวางไว้ รวมทั้งบริหารบุคลากรในหน่วยงานได้อย่างดี

๒. ผู้น้อยดี คือผู้ปฏิบัติงานก็จะทุ่มเทกำลังสติปัญญาและความสามารถของตนให้กับงานในหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่ โดยคำนึงถึงเป้าหมายของงานเป็นสำคัญ

๓. คนเสมอกันพุงไว้ คือความร่วมมือและการประสานงานในระดับผู้บริหารระดับเดียวกัน ผู้ร่วมงานระดับเดียวกันไม่ว่าหน่วยงานเดียวกันหรือต่างหน่วยงานก็จะเป็นไปด้วยความราบรื่น

๒. ประสิทธิภาพของงาน ผลสัมฤทธิ์ของงานจะมีลักษณะเป็นไปด้วยความดี ตามเป้าหมายที่วางไว้ เช่น

งาน	คุณภาพ / เป้าหมาย ของงาน
งานของครู	๑. ผู้เรียนมีสติปัญญาดี ๒. ผู้เรียนมีความประพฤติเรียบร้อยดีงาม ๓. ผู้เรียนสร้างประโยชน์สุขแก่สังคม
งานของพ่อค้า	๑. ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคไม่ว่ากรณีใด ๒. ค้าขายด้วยราคายุติธรรม ๓. ไม่กำหนดราคาสินค้าตามความพอใจของตน แต่กำหนดราคาตามที่กฎหมายกำหนด

สิ่งที่ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ชาติ

(Knowledge of behavior on mankind)

ในการบริหารผู้บริหารจะต้องศึกษาให้เข้าใจพื้นฐานของบุคคลเสียก่อน เพราะการเข้าใจพื้นฐานของบุคคลจะช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนได้มากขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานได้อย่างดี ในที่นี้จะกล่าวถึงพื้นฐานของบุคคล ๓ อย่างคือ^๗

๑. สิ่งที่ทำให้คนแตกต่างกัน คนเราจะมี ความแตกต่างกันเพราะปัจจัย ๒ ประการ คือ

๑.๑ พันธุกรรม คือว่าเป็นมรดกชีวิตที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบิดามารดา ทั้งร่างกายและจิตใจโดยเริ่มมาตั้งแต่มีชีวิตที่เดียว ลักษณะของคน ๆ หนึ่งจะมีความคล้ายไปทางบิดามารดาก็ได้ หรืออาจทั้งสองฝ่ายผสมผสานกัน รูปร่างหน้าตาคล้ายกันสภาพจิตใจและอารมณ์จะคล้าย ๆ กัน สติปัญญาก็อาจถ่ายทอดกันได้ด้วย ยิ่งกว่า

๑.๒ นักจิตวิทยาบางคนยังเชื่อว่ารูปร่างหน้าตาของคนต่างบิดาและมารดาก็มีลักษณะทางร่างกายคล้ายกัน เช่น คนอ้วนจะเป็นคนมีจิตใจเป็นมิตร อารมณ์ดี สนุกสนาน คนผอมมีจิตใจที่มั่นคง แต่อารมณ์หงุดหงิดง่าย ชอบอิจฉาคน เป็นต้น

๑.๓ สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมที่ถือว่ามีอิทธิพลต่อบุคคล คือ

๑.๓.๑ จากการเลี้ยงดู

๑.๓.๒ จากสถาบันการศึกษา

๑.๓.๓ จากการประกอบอาชีพ

๑.๓.๔ จากค่านิยมของสังคม

ตัวอย่างเช่น ผู้มีอาชีพเป็นตำรวจปกติทั่ว ๆ ไปแล้ว จะมีลักษณะชอบวางอำนาจ ถือว่าตัวเองสูงส่งไม่ค่อยเคารพผู้อื่นนอกจากผู้บังคับบัญชา คาดหวังความสงเคราะห์จากผู้อื่น ผู้มีอาชีพเป็นครูปกติทั่ว ๆ ไปแล้วจะมีลักษณะอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักกาลเทศะนิยมยกย่องผู้อื่น

^๗ ประไพพรรณ เวชรักษ์,ระวีวรรณ โพธิ์วัง.วิชามนุษย์สัมพันธ์พฤติกรรมศาสตร์.เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร "ผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง"กองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา, ๘พ.ค. ๐๑- ๖/๒๕๓๔ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา, ๒๕๓๓ (หน้า ๑๓๑ - ๑๔๙)

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้บริหารหรือผู้ทำงานต้องรู้และเข้าใจว่าเราและเขาต่างกันทั้งด้านพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม ไม่ควรคาดหวังว่าเขาต้องเหมือนเรา แต่ควรจะรู้วิธีการที่ปกครองบังคับบัญชาหรือปฏิบัติต่อคนเหล่านั้นอย่างไรจะดีกว่า

๒. สิ่งเหมือนกันของบุคคล แม้ว่ามนุษย์จะมีความต่างกันดังกล่าวมาแล้วแต่ก็มีบางสิ่งที่มีมนุษย์ทุกคนมีเหมือน ๆ กัน ซึ่งเรียกว่า “สามัญนัยมนุษย์” มีดังนี้

- ๒.๑ ไม่ชอบให้ใครมาตำหนิ
- ๒.๒ อยากมีชื่อเสียงเด่นดัง
- ๒.๓ จะทำอะไรสำเร็จหรืออยากทำกิจการใดก็ต่อเมื่อมีความต้องการในสิ่งนั้น
- ๒.๔ สนใจตนเองมากกว่าคนอื่น
- ๒.๕ ชอบคนหน้ายิ้มมากกว่าคนหน้าบึ้ง
- ๒.๖ สนใจชื่อเสียงของตนเอง
- ๒.๗ ชอบให้คนอื่นฟังเมื่อตนพูด
- ๒.๘ ชอบให้คนอื่นพูดในสิ่งที่ตนสนใจ
- ๒.๙ ไม่ชอบให้ใครมาโต้เถียง
- ๒.๑๐ อยากให้ผู้อื่นเคารพและเห็นด้วยกับแนวความคิดของตน
- ๒.๑๑ ชอบเห็นความรับผิดชอบเมื่อทำผิด
- ๒.๑๒ ต้องการให้มีความเป็นกันเอง
- ๒.๑๓ มีความปรารถนาว่าที่เขาทำอะไรเป็นผลดีนั้นเป็นความคิดของเขา
- ๒.๑๔ อยากได้รับการยกย่องสรรเสริญเมื่อทำดี

ในความต้องการบางอย่างที่เหมือนกันของมนุษย์เหล่านี้ จะมีความหลากหลายก็จริง แต่จะเป็นความต้องการเพื่อสนองความอยาก (ตัณหา) ของตนเอง เพื่อประโยชน์ของตนเอง เป็นใหญ่ ยังไม่เป็นระบบสากลเพื่อนำไปสู่แนวทางที่ดีได้ พระพุทธศาสนาได้สอนแนวปฏิบัติเพื่อให้นักศึกษามีความต้องการที่เหมือนกันบนรากฐานที่ถูกต้อง อันได้แก่หลักไตรสิกขา ๓ ประการ คือ^๕

^๕ ที.ปา.๑๑/๒๒๘/๒๓๑. อัง.ติก. ๒๐/๕๒๑/๒๙๔. สยามมจรุสส เตปิฏก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

๑. สีสลศึกษา การฝึกอบรมความประพฤติให้สูงขึ้น บุคคลผู้ฝึกความประพฤติดังกล่าวได้ จะมีความสวยงามเรียบร้อย น่ารักใคร่ของคนทั่วไป ดังคำกล่าวของนักปราชญ์ที่ว่า

คนจะงามงามหน้าใจใบบินหน้า

คนจะสวยสวยจรรยาใช้ตาหวาน

คนจะน่แก่แก่ความรู้ใช้อยู่นาน

คนจะรวยรวยศีลทานใช้บ้านโต

๒. สมานศึกษา การฝึกอบรมจิตเพื่อให้มีสมาธิสูงขึ้น บุคคลผู้ฝึกจิตได้ดีแล้ว ความคิดใฝ่ต่ำ ก็จะไม่ มี กายที่ทำ คำที่พูด จิตที่นึกคิดจึงบริสุทธิ์ยุติธรรม

๓. ปัญญาศึกษา การฝึกหัดอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง รู้ตามความเป็นจริง (ยถาภูต ปชานาติ)

แนวปฏิบัติดังกล่าวนี้ เรียกว่า ๓ ดี ประพฤติดี คิดดี และรู้ดี เมื่อผสมผสานกันแล้ว จะเป็นพลังผลักดันให้มนุษย์มีภูมิด้านทานในทางดี และเป็นความดีจริง ๆ มิใช่ดีเพราะว่าสิ่งที่ตนทำนั้น เป็นประโยชน์แก่ตนจึงดี ถ้าทุกคนยึดหลักปฏิบัติเช่นนี้ ความดีก็จักเกิดขึ้นในสังคมทุกแห่ง และเป็นประโยชน์แก่สังคมอย่างยิ่งตลอดไป

หลักความต้องการของคน

(Need of human being)

มีคำพูดว่า “นานาจิตตํ ต่างจิตต่างใจ” หมายความว่าเมื่อมีหลายคนก็มีหลายความต้องการ แม้จะมีหลายความต้องการก็จริง แต่ก็จักมีความต้องการบางอย่างที่เป็นไปในแนวเดียวกัน **แมคเกรเกอร์** นักทฤษฎีในทางการบริหารท่านหนึ่ง กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความต้องการ ในขณะที่เขาได้รับการสนองตอบในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรียบร้อยแล้ว ก็จะมีตัวกระตุ้นอื่นซึ่งทำให้เกิดความต้องการขึ้นอีก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่มียวันสิ้นสุด”^๙

จึงกล่าวได้ว่า แรงจูงใจ (Motivations) ทั้งหลายคือตัวกำหนดและควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์และมีความหลากหลายไปตามลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลอีกด้วย ผู้บริหารที่สามารถ

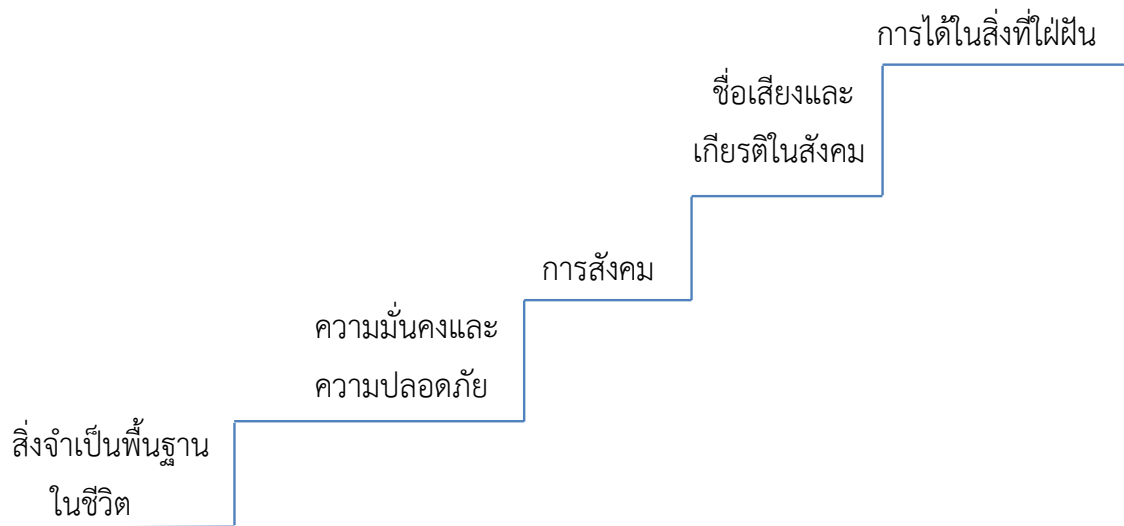
^๙ วิชามนุษย์สัมพันธ์ พฤติกรรมศาสตร์. อ้างแล้ว หน้า ๑๓๓ - ๑๓๖

จึงต้องเรียนรู้แรงจูงใจและความต้องการ (Motivations and needs) ของบุคคลในวงกว้างว่ามีรูปแบบใดบ้างเพื่อนำมาสู่ระบบการบริหารที่ดีมีประสิทธิภาพ

มาสโลว์ ได้ศึกษาแรงจูงใจและความต้องการของมนุษย์แล้วได้สรุปออกเป็นทฤษฎีว่า

๑. คนทุกคนมีความต้องการ ความต้องการของคนจะมีอยู่ตลอดเวลาไม่มีที่สิ้นสุด
๒. ความต้องการที่ได้รับตอบสนองแล้วไม่เป็นแรงจูงใจสำหรับพฤติกรรมนั้นอีกต่อไป
๓. ความต้องการของคนจะมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูงตามลำดับของความสำคัญอีก

หลักการและทฤษฎีในการสร้างมนุษยสัมพันธ์

(The principle and theory of human relations)

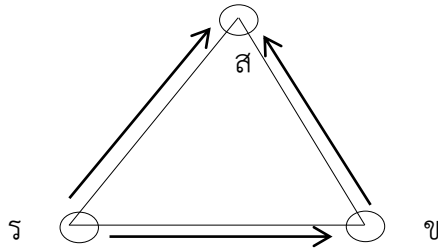
หลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์โดยทั่วไปที่ง่ายและใช้ได้ผลในการปฏิบัติงานประจำวัน ซึ่งจะนำเสนอในที่นี้มี ๓ วิธี คือ

๑. ทฤษฎีความสมดุลย์ของไฮเดอร์
๒. ทฤษฎีลิง ๓ ตัวของชงจื่อ
๓. ระบบคุณธรรม

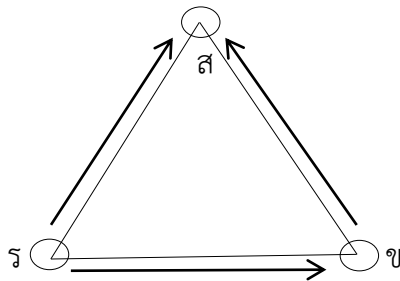

ทฤษฎีความสมดุลย์ของไฮเดอร์

ไฮเดอร์ ได้บอกหลักการสร้างมนุษยสัมพันธ์ไว้ว่า “หากทราบว่าบุคคลไม่ชอบสิ่งไร เราก็ไม่ชอบสิ่งนั้นด้วย โอกาสที่เราและเขาจะผูกมิตรกันจะมีมากขึ้น”

จากภาพนี้ ร คือตัวเรา ข คือตัวเขา ส คือสิ่งที่เขาชอบ ในทางตรงกันข้าม “หากทราบว่าบุคคลไม่ชอบสิ่งไร เราก็ไม่ชอบสิ่งนั้นด้วย โอกาสที่เราและเขาจะผูกมิตรกันจะมีมากขึ้น” ดังภาพ

ทฤษฎีลิง ๓ ตัวของขงจื้อ

ขงจื้อเป็นเจ้าของทฤษฎีลิง ๓ ตัว ซึ่งมีลักษณะปิดหู ปิดตา ปิดปาก

ตัวที่ ๑ ปิดหู หมายถึง การควบคุมการฟังการได้ยิน

ตัวที่ ๒ ปิดตา หมายถึง การควบคุมการดูการเห็น

ตัวที่ ๓ ปิดปาก หมายถึง การควบคุมการพูดและการแสดงออก

หลักคำสอนของขงจื้อใช้ได้มากในเรื่องการบริหารและการสร้างมนุษยสัมพันธ์ กล่าวคือ ถ้าจะผูกมิตรกับใครเราต้องรู้จักปิดหู ควบคุมหูของเราให้ได้ว่า อะไรควรฟังหรือไม่ควรฟัง แม้ได้ยินแล้วก็ต้องควบคุมตัวเองให้ได้ว่าอะไรควรเก็บไปคิดหรือไม่อย่างไร อะไรควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อ คำสอนสั้น ๆ ข้อนี้ให้คิดแก่ผู้บริหารว่า “ปิดหูซ้ายขวา ปิดตาทั้งสอง ปิดปากเสียบ้าง แล้วจะนั่งสบาย” หมายความว่าผู้บริหารจะต้องรับฟังเรื่องทั้งหลายที่ผู้บังคับบัญชามาร้องเรียน

หรือชมเชยทุกเรื่อง แต่ไม่จำเป็นต้องได้ยินทุกเรื่องหรือเชื่อไปเสียทุกเรื่อง ควรดูให้เหมาะให้ควร การพูดให้เหมาะให้ควร เหมาะกับโอกาสและเวลาที่ควร

สำหรับข้อ ๓ คือระบบคุณธรรม จะได้กล่าวในโอกาสต่อไป

อนึ่ง การทำงานเป็นกลุ่มหรือการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นจะสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ดังคำสุภาษิตคำพังเพยของไทยที่กล่าวเป็นแนวปฏิบัติ ดังนี้

พายเรือคนละทีไม่มาถึง

ไม้พร้อมหรือเป็นไม้ไม่ถึงท่า

เปรียบพวกทอลงแตกกันไม่ฉันตา

ก็จะหาเสียนงานการที่ทำ

ตัวต่างเถียงกันเอาขึ้นเอียง

ทะนงหลังข่มเอาเข้าเกินคำ

ต่างเจ็บใจวางมือคือไม้ท่า

กระยำยับจริงถึงถึงงาน

เอาหน้าเขินเข้าลูบปะโลมไล่

ถึงเตือนใจก็อ่อนผ่อนทუნหัน

พูดประหม่อมขมใจไมตรีกัน

ผูกสัมพันธ์งอนจ้อขอโทษกรรม

เรื่องร้อนร้ายก็กลายเป็นรับสงบน

เพราะพูดสยบยตีไมตรีก่อน

พอเห็นใจจริงแก้ลดแบ่งงอน

กลับโอนอ่อนรักกันเป็นอันดี

แม้หนักเลงแก่งกาจหมายพิฆาต

วางอำนาจจะข่มให้เป็นดี

ถูกน้ำเขินลูบไล่ด้วยไมตรี

แข็งที่มีกลับอ่อนให้ผ่อนปรน

ปากเห็นเอกละกอนนตีให้คนเขื่อ

พอเห็นเนื้อเขื่อใจเป็นได้ผล

แก้ศัตรูเป็นมิตรคิดแบบขยล

เกิดเป็นคนต้องใจเขินรู้เจรจา

กับผู้น้อยคอยเพื่อแม่แลเห็นนอก
การอุ้มยกแก้มทุกขันธ์ส่งสุขให้
แม่เมตตาที่จวนหล่นอกใจ
สมนัสยให้เคารพนบบุษยา
กับคนแก่คอยหลบหล่อนมใจ
ยกย่องให้วิญญูสูงที่สุดกว่า
ผู้บ่ยอมมีใจในเมตตา
เป็นเครื่องเปิดขุสง่าราศีตน
การทำนาพึงน้ำจิตจึงทำให้
ทำนเปรียบให้เห็นคำร่ำแก่่นสาร
คนรู้จักสามัคคีมีมีนนาน
เมื่อหวังการพึ่งพาอาศัยกัน
จะไม่หวังพึ่งใครโฉนเล่า
อาจที่เขาที่เราเข้าคับฉัน
จึงไม่ควรผิดพ้องหมองใจกัน
ผูกสัมพันธ์มั่นไว้ด้วยไมตรี^{๑๑}

วิธีการในการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์

(Method in development of human relations)

มนุษย์สัมพันธ์เป็นศาสตร์ที่ต้องสร้างให้เกิดมีขึ้นโดยเหมาะสมกับบุคลิกภาพของบุคคล เพื่อสัมฤทธิ์ผลของงาน วิธีการในการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ มี ๓ คือ

๑. การพัฒนาบุคลิกภาพ (Personality) คือ ลักษณะเฉพาะของบุคคล บุคลิกภาพ จึงเป็นภาพรวมของคนใดคนหนึ่ง รวมไปถึงร่างกาย ความรู้ เขวามั่น ความสนใจ และนิสัยใจคอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นเอกลักษณ์หรือพฤติกรรมเฉพาะตัวที่ทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากคนอื่น เป็นที่

^{๑๑} ราชินี ภูมิณี. มนุษย์สัมพันธ์. ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาพาณิชยกรรม พุทธศักราช ๒๕๓๐ ของกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ,ไม่ปรากฏ พ.ศ. ที่พิมพ์

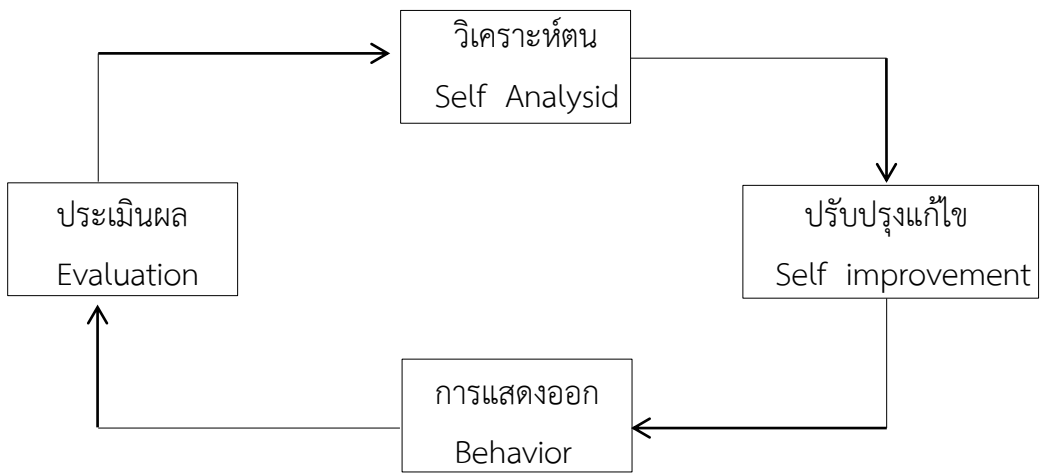

น่าสังเกตว่าผู้มีบุคลิกที่ดีมักจะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตและการงาน ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุป ดังนี้

- ๑.๑ บุคลิกภาพเป็นสมบัติเฉพาะตัวบุคคล
- ๑.๒ บุคคลย่อมมีบุคลิกภาพต่างกันยังไม่เคยมีใครมีบุคลิกภาพเหมือนกันทุกประการ แต่อาจมีบุคลิกใกล้เคียงกัน
- ๑.๓ บุคลิกภาพที่ดีที่สุดไม่มีไม่ว่าในบุคคลใด
- ๑.๔ บุคคลต้องรู้ว่าจะทำให้บุคลิกภาพดีขึ้นได้อย่างไร

กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพ

ในการพัฒนาบุคลิกภาพนี้ เป็นการพัฒนาไม่มีที่สิ้นสุด กล่าวคือ ต้องวิเคราะห์ตนเอง ค้นหาจุดบกพร่อง จุดอ่อน และพฤติกรรมอันน่าตำหนิของตนเอง วิเคราะห์แยกออกมาเป็นข้อ ๆ เรียงตามลำดับความสำคัญแล้วค่อย ๆ ปรับปรุงแก้ไขในแต่ละข้อโดยใช้เวลาพอสมควร เมื่อแก้ไขได้แล้วกลายเป็นพฤติกรรมใหม่ ก็ให้ปฏิบัติตามพฤติกรรมใหม่ให้เคยชินเป็นนิสัย จากนั้นก็ทดลองประเมินผลด้วยตนเองว่าดีและเหมาะสมหรือไม่ มีอุปสรรคอะไรบ้าง หรือ มีอุปสรรคอะไรอีกบ้างที่ไม่อาจทำให้ดีกว่านี้ จากนั้นก็เริ่มวิเคราะห์ตนเองอีกรอบหนึ่ง

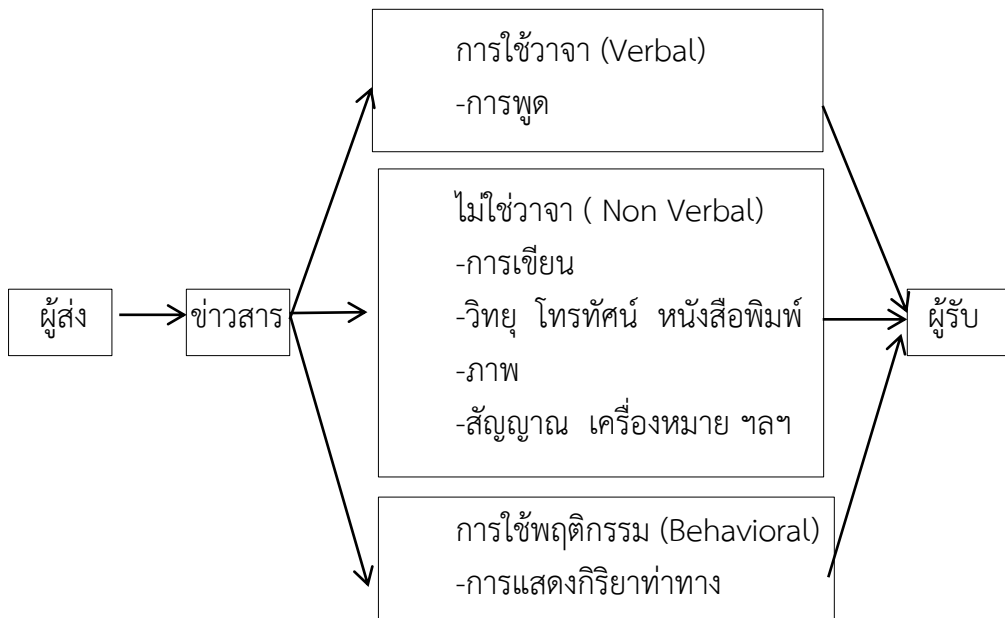

รูปแสดงกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพ^{๑๑}

^{๑๑} ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์. พุดได้พุดเป็น. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ ๒ หน้า ๒๓ อ้างในวิชามนุษยสัมพันธ์ พฤติกรรมศาสตร์.อ้างแล้ว

อนึ่ง บุคลิกภาพนี้แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะคือ บุคลิกภาพภายนอก ได้แก่ รูปร่าง หน้าตา การแต่งกาย การปรากฏตัว กิริยามารยาท การเจรจาและการใช้ถ้อยคำภาษา และ บุคลิกภายใน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความกระฉับกระเฉง ความรู้ ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ ความจริงใจ ความรับผิดชอบ ความมีไหวพริบปฏิภาณ ความจำและอารมณ์ขัน ในบุคลิกภาพ ๒ อย่างนี้ บุคลิกภาพภายนอกพัฒนาการได้ง่ายกว่า จึงควรเริ่มพัฒนา เป็นจุดเริ่มต้นก่อน สำหรับบุคลิกภายใน การพัฒนาต้องใช้ระยะเวลาานจึงจะปรากฏออกมา เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

๒. การพัฒนาการสื่อสาร โลกยุคนี้เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารหรือยุคโลกาภิวัตน์ จนมี คำกล่าวที่ว่าโลกเรากูววันนี้มีความแคบลงไป เพราะไม่ว่าจะเกิดอะไรที่ไหน ก็สามารถจะรู้ได้ชั่ว พริบตาเดียว การติดต่อสื่อสารที่ดีและสมบูรณ์ครบถ้วนก็ต่อเมื่อผู้ส่งข่าวสารสามารถถ่ายทอด ความคิด ความจริง หรือความเห็นที่ต้องการให้ผู้รับข่าวสาร สามารถรับข้อความนั้น ๆ ได้ถูกต้อง และเข้าใจความหมายโดยถูกต้องแม่นยำ ทั้งมีปฏิภริยาหรือพฤติกรรมสนองตอบผู้ที่ส่งข่าวสาร ประสงค์จะให้มิดด้วย ดังตารางดังนี้

รูปแสดงการใช้สื่อในการติดต่อสื่อสาร^{๑๒}

^{๑๒} หลุย จ้าปาเทศ. "การติดต่อสื่อสาร" กลุ่มสัมพันธกฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร บุรพาคิลปีการพิมพ์, ๒๕๒๒. (หน้า ๙๙) อ้างใน วิชา มนุษยสัมพันธ์ พฤติกรรมศาสตร์ อ้างแล้ว

ในบรรดาสื่อการส่งข่าวสารข้างต้นดังกล่าวมานี้ “การพูด” นับว่าเป็นสื่อที่ใช้แพร่หลาย สะดวก ประหยัด ให้ผลด้านมนุษยสัมพันธ์รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

มนุษยสัมพันธ์กับการทำงาน (Human relations and work)

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมเราไม่อาจจะอยู่คนเดียวในโลกนี้ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มจึงต้องมีกฎกติกาและระเบียบของสังคมเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งหมายถึงการทำงานร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่ดีกับคนที่เราเกี่ยวข้องจะทำให้การปฏิบัติงานของเราและหน่วยงานของเรา บรรลุเป้าหมายได้ตามวัตถุประสงค์ วิธีที่จะทำให้เราและผู้ที่เราเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน เป็นไปด้วยดี ควรยึดหลักปฏิบัติดังนี้ คือ

๑. **วิธีครองตน** ผู้บริหารหรือผู้ปฏิบัติงานต้องศึกษาให้รู้และเข้าใจตนเองให้ดีก่อน
๒. **วิธีครองคน** คือรู้หลักการและวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลในหน่วยงาน
๓. **รู้วิธีครองงาน** คือรู้ที่จะทำเป็นอย่างดี รู้ลำดับความสำคัญของงานว่าสิ่งใดควรทำก่อนหลัง รวมทั้งรู้แนวปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพโดยยึดหลักว่า รวดเร็ว เร่งรีบ เรียบร้อย และราบรื่น
๔. **รู้เป้าหมายของงาน** คือรู้ว่าผลประโยชน์ของการทำงานต้องเป็นประโยชน์ร่วมกัน มิใช่ของใครหรือฝ่ายใด
๕. **สร้างความเชื่อใจเพื่อนร่วมงาน** เมื่อมอบงานใดให้ใครแล้วต้องมอบอิสระในการทำงานให้ด้วย เชื่อความซื่อสัตย์สุจริตและศักดิ์ศรีของเพื่อนร่วมงาน ไม่ก้าวก่ายจนเป็นที่รำคาญใจแก่ผู้ทำงาน
๖. **สร้างแรงจูงใจแก่ผู้ร่วมงาน** กิจกรรมใด ๆ ก็ตามไม่เสียหายต่อผู้ทำงานและงานแล้ว ต้องสร้างให้เกิดมีให้จงได้ เช่นแม้เพียงการยกย่องผู้ทำงานด้วยความเสียสละก็เป็นสิ่งที่ควรทำ

การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในองค์กร^{๑๓}

(The human relations with a man in organization)

๑. หลักการที่ผู้บังคับบัญชาจะสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา

๑.๑ รู้จักอดทนและควบคุมอารมณ์ของตนเอง ไม่เป็นคนโกรธง่ายจนเฉียว
ยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์

๑.๒ แสดงความเห็นอกเห็นใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

๑.๓ ยกย่องและให้รางวัลแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อเขาปฏิบัติงานได้ดี

๑.๔ วิพากษ์วิจารณ์ผู้ใต้บังคับบัญชาตามความเหมาะสม คือ

๑.๔.๑ ไม่วิจารณ์หรือตำหนิผู้ใต้บังคับบัญชาต่อหน้าผู้อื่น

๑.๔.๒ ไม่ตำหนิการกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชาอันเกิดจากเหตุสุดวิสัย

๑.๔.๓ การวิจารณ์หรือการตำหนิควรทำด้วยใจเป็นธรรม

๑.๕ มองไกล ใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความจริงใจ

๑.๖ เสียสละและไม่ตระหนี่ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

๑.๗ สนใจต่อสวัสดิภาพ สวัสดิการและผลประโยชน์ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา

๑.๘ ส่งเสริมความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา

๑.๙ ใช้คนให้เหมาะกับงานและความสามารถของบุคคล

๑.๑๐ สร้างความเป็นกันเองแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

๑.๑๑ ฉลาดในการติดต่อทำความเข้าใจกับผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างเหมาะสม

กับเวลา

๑.๑๒ ผู้บังคับบัญชาต้องมีประสาทไว

๑.๑๓ ไม่ปิดความลับหรือขบถและโยนความผิดให้ผู้ใต้บังคับบัญชา

๑.๑๔ ไม่จู้จี้ขี้นกับผู้ใต้บังคับบัญชาจนเกินไป

^{๑๓} วิชามนุษยสัมพันธ์ พฤติกรรมศาสตร์. ช้างแล้วหน้า ๑๔๑ - ๑๔๙

การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน

(The human relations with a colleagen)

ในการทำงานหรือประกอบอาชีพทุกชนิดย่อมต้องมีเพื่อนร่วมงานและเพื่อนร่วมงานนี้หมายถึงคนที่ทำงานในระดับเดียวกับเรา มีวิธีการควรปฏิบัติดังนี้

๑. ให้ความสำคัญแก่เพื่อนร่วมงานโดยการเข้าไปปรึกษาหารือ หรือเจรจาก่อน
๒. มีความจริงใจต่อเขา
๓. ไม่พยายามจะนินทาว่าร้ายเขา
๔. เมื่อเราทำผิดต้องรับผิดชอบความผิดให้ผู้อื่น
๕. ยกย่องชมเชยและสรรเสริญด้วยความจริงใจตามโอกาสอันควร
๖. ช่วยเหลือการปฏิบัติงานด้วยความจริงใจ
๗. ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน
๘. ทำงานเสมอต้นเสมอปลาย
๙. ไม่ยกตนข่มท่าน เอาดีคนเดียว
๑๐. มีใจกว้างและต้องรู้จักเป็นผู้ให้บ้าง
๑๑. พบปะสังสรรค์กับเพื่อนบ้างตามโอกาสอันเหมาะสม ทำงานต้องมีเพื่อน เราจะ

อยู่คนเดียวไม่ได้

มนุษยสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา

(The human relations between commander)

สิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชาต้องระวังและถือเป็นนโยบายในการทำงานของตนคือการสนองงานของผู้บังคับบัญชาได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพ โดยควรยึดหลักปฏิบัติดังนี้

๑. หาวีธีการทำความคิดของผู้บังคับบัญชาให้มีผลเป็นรูปธรรมมาสู่แนวปฏิบัติ
๒. ต้องเรียนรู้นโยบายการทำงานของผู้บังคับบัญชา รวมทั้งนิสัยส่วนตัวของผู้บังคับบัญชาด้วย
๓. ควรรู้เวลาที่เข้าพบผู้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสม

๔. ยกย่องผู้บังคับบัญชาทั้งต่อหน้าและรับหลังเมื่อมีโอกาสอันควร
๕. อุทิศเวลาให้กับการทำงาน ทำงานเต็มความสามารถ ไม่ประจบสอพลอ
๖. ยอมรับการตัดสินใจของผู้บังคับบัญชาว่าเขาได้ใคร่ครวญและตัดสินใจดีแล้ว
๗. ยกย่องผู้บังคับบัญชาตามควรแก่ฐานะ
๘. ไม่ควรคล้อยตามหรือปฏิเสธความเห็นของผู้บังคับบัญชาตลอดเวลา
๙. ไม่ควรรบกวนเวลาของผู้บังคับบัญชาด้วยเรื่องเล็กน้อยซึ่งไม่จำเป็น
๑๐. เมื่อผู้บังคับบัญชาโต้แย้งไม่เห็นด้วยกับความคิดของตนต้องไม่โกรธ
๑๑. ควรเป็นผู้มีประสาทไว
๑๒. แสดงความเห็นอกเห็นใจเมื่อยามที่ผู้บังคับบัญชามีปัญหาทุกข์ร้อน
๑๓. วางตัวเหมาะสมจนเป็นที่เคารพนับถือแก่บุคคลทั่วไป
๑๔. รู้จักยับยั้งชั่งใจควบคุมอารมณ์ได้

กลวิธีในการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับประชาชน

(Principle of human relation with citizen)

มนุษยสัมพันธ์มิใช่เฉพาะต้องสร้างกับผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชาเท่านั้น เพราะการทำงานต้องพบปะและทำงานร่วมกับผู้อื่นอีก โดยเฉพาะประชาชนผู้มาติดต่องาน มีหลักควรปฏิบัติดังนี้

๑. พยายามศึกษาภาษาพื้นเมืองให้รู้และเข้าใจจนสามารถพูดได้ หรือพูดไม่ได้ก็ควรรู้
๒. พยายามศึกษาความต้องการของเขา
๓. ออกไปเยี่ยมเยียนประชาชนบ้างตามโอกาสอันควร
๔. ไม่ปฏิเสธการต้อนรับของชาวบ้านและตอบแทนบ้างตามความเหมาะสม
๕. หาเวลาไปร่วมพิธีทางศาสนา
๖. ไม่แสดงความรู้สึกว่าเป็นเจ้าขุนมูลนาย
๗. สุจริตใจ มีท่าที่เป็นมิตร นำบริการต่าง ๆ ไปสู่ประชาชน
๘. ให้ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมงาน

๙. ติดตามสอดส่องการปฏิบัติงานของลูกน้องที่ออกปฏิบัติงานร่วมกับประชาชน เป็นพิเศษ
๑๐. ต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นอยู่และพฤติกรรมของชาวบ้านโดยถี่ถ้วน

เทคนิคการทำงานร่วมกัน (Technics on working)

๑. การตั้งคำถามต้องเป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ เพื่อจะได้รับความร่วมมือ
- ๑.๑ ถามความเห็นเขา ทำให้เขาพอใจ
- ๑.๒ ฟังความเห็นเขา ทำให้เขาร่วมมือ
- ๑.๓ ให้เขาแสดงความคิดเห็นบ้าง เช่น อาจถามเรื่องใด ๆ ก็ได้ว่า “เรื่องนี้คุณเห็นเป็นอย่างไร” เป็นต้น
- ๑.๔ ถามนำในลักษณะกระตุ้นให้ผู้ถูกถามอยากตอบแสดงความคิดเห็นของเขาออกมา เช่น ถามว่า “เกี่ยวกับข้อเสนอแนะนี้ คุณเห็นว่าอะไรดีที่สุด” เป็นต้น
๒. ต้องเป็นนักฟังมากกว่านักพูด ทำมากกว่าพูด คือ
- ๒.๑ เรียนโดยวิธีฟัง มิใช่โดยการพูด
- ๒.๒ การฟังมากเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งจะทำให้ผู้พูดมีความรู้สึกที่ตนเองมีความสำคัญ
- ๒.๓ ถ้าการสนทนาไม่มีบรรยากาศเคร่งเครียดจงกลับมาเป็นผู้ฟังให้มาก
- ๒.๔ ถ้าคนกำลังโกรธ ต้องพูดให้น้อย ควรให้เขาพูดระบายให้มากที่สุด ไม่นานก็จะพูดกันรู้เรื่อง
- ๒.๕ ถ้าผู้ถามกำลังไม่สบายใจ ก็จงฟังให้มาก พูดแต่น้อย
- ๒.๖ หลีกเลี่ยงการโต้เถียงหรือการขัดแย้งใด ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่มีประโยชน์แก่ใครทั้งสิ้น
- ๒.๗ ฟังเขา แต่เชื่อตัวเราเองให้มาก

๓. กริยามารยาทที่น่าเชื่อถือ
 - ๓.๑ กริยาท่าที ท่าทางและวาจาต้องสอดคล้องกัน
 - ๓.๒ แสดงให้รู้ว่า ปากกับใจตรงกัน มิใช่ปากอย่างหนึ่งใจอย่างหนึ่ง
 - ๓.๓ สบตาผู้พูดขณะพูด มิใช่จ้องหน้า จะทำให้เขารู้สึกว่าเรามีความสนใจ

ในสิ่งที่เขาพูด

- ๓.๔ ไม่ควรมองข้ามหัวผู้พูด มองแต่พองาม อาจแค่เพียงคางหรือปลายจมูก
๔. ยิ้มแย้มแบบมีไมตรี
 - ๔.๑ คิดไว้ก่อนว่าทุกคนชอบเรา
 - ๔.๒ แสดงไมตรีจิตอย่างผู้อื่นก่อนเสมอ
 - ๔.๓ ตั้งใจไว้ว่าจงชอบทุกคนที่ท่านพบ
 - ๔.๔ ยิ้มแย้มกับทุกคนด้วยความบริสุทธิ์ใจ
๕. มองคนอื่นในแง่ดี มิใช่คอยจับผิด
 - ๕.๑ ต้องเป็นคนใจกว้าง มองส่วนดีของผู้อื่นมากกว่าจะคอยจับผิด
 - ๕.๒ มุ่งเน้นความสำเร็จของผู้อื่น ไม่ควรวิจารณ์ความผิดพลาด
 - ๕.๓ ถ้ามีผู้แสดงความคิดเห็นต้องพิจารณาส่วนดีของเขาก่อน
๖. ระวังการใช้เสียง
 - ๖.๑ น้ำเสียงต้องสุภาพอ่อนโยน ขณะใจคน ๕๐%
 - ๖.๒ ไม่พูดด้วยน้ำเสียงกระแทกแตกตั้น กระด้าง หยาบคายไม่เพราะหู
๗. รู้จักใช้การวิพากษ์วิจารณ์ให้เป็นประโยชน์
 - ๗.๑ ทำในกรณีจำเป็นจริง ๆ
 - ๗.๒ ควรทำเป็นการภายในและในที่ลับตาคน
 - ๗.๓ สร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร
 - ๗.๔ ปรารภส่วนดีของเขาก่อน
 - ๗.๕ จบด้วยการยกย่องส่วนดีของเขา
 - ๗.๖ ส่งเสริมให้คนใช้ความคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
 - ๗.๗ เสนอแนวคิดในลักษณะแนะนำ มิใช่คอยจับผิด
 - ๗.๘ วิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงาน หลีกเลี่ยงเรื่องส่วนตัว

- ๘. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของคน เพื่อสร้างเสริมความจงรักภักดี
 - ๘.๑ ไม่กระทำการใด ๆ จะทำให้ผู้อื่นรู้สึกว่าการทำลายศักดิ์ศรีหรือทำให้เขารู้ว่าตัวเอง
เล็ก
 - ๘.๒ ให้ความเชื่อถือแสดงความยินดีในความสำเร็จของเขา
 - ๘.๓ เคารพในสิทธิของทุกคน
- ๙. ใช้การยกย่องเพื่อให้ได้มาซึ่งความร่วมมือ
 - ๙.๑ โดยทั่วไปแล้วคนเราชอบการยกย่อง จึงควรยกย่องชมเชยคน แม้จะเป็น
สิ่งเล็กน้อยก็ควรทำ
 - ๙.๒ คนส่วนมากจะไม่ค่อยแน่ใจตนเอง แต่ก็พอใจเมื่อมีใครมาทำให้รู้สึกแน่ใจ
ในทางที่เขาว่าดี
 - ๙.๓ พุดให้เขาเห็นว่า เขาเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งในหน้าที่การงานนั้น ๆ
- ๑๐. ใช้การทำความคุ้นเคย เพื่อสร้างความร่วมมือ
 - ๑๐.๑ คุ้นเคยเป็นการส่วนตัวกับบุคคลที่ท่านเกี่ยวข้อง
 - ๑๐.๒ ช่วยให้ผู้มาติดต่อรู้สึกว่าได้รับการตอบรับและเป็นกันเอง
 - ๑๐.๓ จำชื่อคนที่เคยเคยพบให้ได้มากที่สุด
 - ๑๐.๔ รู้เรื่องประวัติส่วนตัวและครอบครัวของเขาบ้าง
 - ๑๐.๕ ใจคอหนักแน่น สุขุมเยือกเย็น รู้จักฟังเป็น

แนวปฏิบัติทั่วไปในการสร้างมนุษยสัมพันธ์

(General theory of human relations)

๑. พุดกับคนอื่น เพราะการพุดและทักทายผู้อื่นเป็นวิธีสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี
๒. ยิ้มกับคนอื่น การยิ้มคือเป็นความจริงใจต่อผู้ที่เราสนทนาด้วย
๓. จงเรียกชื่อผู้อื่น ในหมู่มนุษย์แล้ว ชื่อของคนคือภาษาที่ไพเราะที่สุด
๔. จริงใจ พุดและแสดงออกด้วยความจริงใจ
๕. สนใจการฟังของผู้อื่นอย่างไม่แสดงอาการเบื่อหน่าย

๖. ให้เกียรติ ยกย่องผู้อื่น และไม่ตำหนิผู้อื่นถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ อย่าลืมนำท่านอาจจับแมลงวันโดยน้ำผึ้งมากกว่าจับแมลงวันโดยใช้ไม้ส้อม

๗. ต้องเป็นนักบริการที่ดี สิ่งสำคัญในชีวิตของผู้ทำงานคือการทำงานให้ผู้อื่น

๘. มองผู้อื่นในแง่ดีไว้ก่อน

๙. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

๑๐. สร้างความสนใจบุคคลอื่นอย่างจริงจัง และพยายามทำให้ได้ถ้าท่านพยายามที่จะทำ
เดล คาร์เนกี ได้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติเพื่อทำให้ผู้อื่นชอบไว้ในหนังสือ “**วิธีชนะมิตรและ**

จงใจคน” ดังนี้คือ

๑. จงเอาใจใส่อย่างแท้จริงต่อผู้อื่น

๒. ยิ้ม

๓. จงจำไว้ว่า ชื่อของบุคคลใดก็ตามสำหรับบุคคลนั้น

๔. จงเป็นนักฟังที่ดี จงสนับสนุนให้อีกฝ่ายหนึ่งคุยถึงเรื่องของเขา

๕. สนทนาในเรื่องที่อีกฝ่ายหนึ่งสนใจ

๖. จงทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกเป็นคนสำคัญ และจงทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ

ประโยชน์ของมนุษยสัมพันธ์

(The benefit of human relations)

มีคำกล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Social animal) กล่าวคือ การติดต่อสัมพันธ์ของมนุษย์มีมาตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์ คือการติดต่อระหว่างบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เช่น ชีวิตในครอบครัวก็มีมนุษยสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา บิดามารดากับบุตรธิดาเป็นต้น คงไม่มีใครปฏิเสธว่าไม่มีครอบครัวใด หน่วยงานหรือสังคมใดไม่ใช่มนุษย์สัมพันธ์ ทั้งหมดต้องใช้มนุษยสัมพันธ์เป็นสื่อสร้างความเข้าใจเพื่อดำเนินกิจกรรมใด ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มนุษย์สัมพันธ์มีประโยชน์ดังนี้

๑. เป็นแหล่งสร้างความสามัคคี คือ การอยู่และทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข ลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ก่อให้เกิดความมั่นคงในการทำงาน

๒. เป็นแหล่งพัฒนาบุคลากรและองค์การ คือ การทำงานของบุคคลในหน่วยงานต่าง ๆ จะมีศักยภาพ เมื่อบุคคลในหน่วยงานมีศักยภาพ งานก็จะมีประสิทธิภาพมีคุณภาพ และส่งผลให้องค์การเป็นที่เชื่อถือและยอมรับจึงเท่ากับเป็นการพัฒนาองค์การให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

๓. เป็นแหล่งพัฒนาตนเอง คือ จะเป็นเครื่องมือช่วยให้บุคคลรู้ว่า จะพัฒนาตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบุคคลอื่นได้อย่างไร โดยบุคคลจะรู้จักพัฒนาตนเองไปเรื่อย ๆ

๔. เป็นแหล่งระดมความคิดของคนมนุษย์สัมพันธ์จะเป็นแหล่งระดมความคิดของพนักงานที่มีศักยภาพ จะทำงานเต็มกำลังความสามารถของคน หุ่่มเทให้กับงาน เพื่อให้ผลงานออกมาดีที่สุดในที่สุด

๕. เป็นแหล่งผลิตคุณภาพของงาน ผลงานที่เกิดจากการนี้จะมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับทั่วไป ที่สำคัญผลงานจะประทับใจและครองใจผู้อื่นตลอด

๖. เป็นแหล่งผลิตคุณภาพของทุกงาน กล่าวคือในทุกสาขาวิชาชีพต้องมีมนุษย์สัมพันธ์เข้าไปเกี่ยวข้อง งานนั้น ๆ จึงดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ เพราะวิชามนุษย์สัมพันธ์เป็นสหวิชาประกอบด้วยหลาย ๆ วิชามารวมกัน เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา รัฐศาสตร์ ฯลฯ รวมเรียกว่า “วิชามนุษย์สัมพันธ์” จึงกล่าวได้ว่า “ไม่มีมนุษย์สัมพันธ์ ไม่มีความสำเร็จของงานที่ดี”

๗. เป็นแหล่งประสานนโยบาย ผู้บริหารและพนักงานสามารถรู้นโยบายและปฏิบัติได้โดยงานสำเร็จตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ

ประเภทของมนุษย์สัมพันธ์^{๑๔}

(Types of human relations)

๑. มนุษย์สัมพันธ์ทั่วไป คือ การพบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้ของบุคคลในสังคมทั่ว ๆ ไป เช่น นักเรียนในห้องเดียวกัน ครูในโรงเรียนเดียวกัน บุคคลในหมู่บ้านเดียวกัน ตำบล อำเภอ และจังหวัดเดียวกัน รวมไปถึงบุคคลผู้อยู่ต่างประเทศที่ได้มีโอกาสพบปะกัน

^{๑๔} เอกสารวิชามนุษย์สัมพันธ์ หลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรม อ่างแล้ว. หน้า ๘-๙

๒. มนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน คือ การทำงานร่วมกันต่าง ๆ เช่น การช่วยกันสร้างสะพาน สร้างถนน สร้างบ้าน การช่วยเกี่ยวข้าวในนา การพัฒนาทำความสะอาดวัด โรงเรียน และหมู่บ้าน เป็นต้น

๓. มนุษยสัมพันธ์ในการบริหารราชการ คือ การบริหารบุคคลในหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น การเกี่ยวข้องระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ในกระทรวง ทบวง กรม กอง โรงเรียน สำนักงานศึกษาธิการ ฯลฯ เป็นต้น

๔. มนุษยสัมพันธ์ในการบริหารธุรกิจ คือ การบริหารงานของบุคคลในหน่วยงานเอกชน เช่น การเกี่ยวข้องของบุคคลในบริษัท ในโรงงานอุตสาหกรรม ตัวอย่างเช่น บริษัทประกันภัย บริษัทประกันชีวิต โรงงานทำกระดาษ ฯลฯ เป็นต้น ผู้เป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น ๆ ต้องเกี่ยวข้องกับผู้ร่วมงานเป็นรายบุคคลอย่างทั่วถึง เพราะการบริหารเชิงธุรกิจมุ่งผลกำไรเป็นใหญ่ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจึงสำคัญยิ่ง

ปรัชญาเกี่ยวกับหลักมนุษยสัมพันธ์ (Philosophy of human relations)

๑. ปรัชญาเกี่ยวกับศาสนา มนุษยสัมพันธ์ในทางศาสนาจะมุ่งเน้น
 - ๑.๑ สันติสุข ทำงานร่วมกันด้วยความสงบสุข
 - ๑.๒ เมตตา ไม่เบียดเบียนกันและกัน
 - ๑.๓ สามัคคี พร้อมเพรียงกันทำงาน
๒. ปรัชญาเกี่ยวกับการปกครอง มุ่งเน้น
 - ๒.๑ ความจงรักภักดีต่อหัวหน้าผู้ปกครองหรือผู้บริหาร
 - ๒.๒ ความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
๓. ปรัชญาเกี่ยวกับการบริหารองค์การ ทั้งหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หัวหน้างานจะเน้นในเรื่องปริมาณและคุณภาพของผลงานเป็นใหญ่ จึงมุ่งเน้น
 - ๓.๑ ความเข้าใจดีต่อกัน
 - ๓.๒ ความสามัคคี
๔. ปรัชญาเกี่ยวกับการศึกษา มุ่งเน้น
 - ๔.๑ ความสำคัญของบุคคลในกลุ่ม ในชั้นเรียน ในโรงเรียน เพื่อการพัฒนาการด้านการศึกษา มนุษยสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอน ผู้บริหารการศึกษาจึงสำคัญยิ่ง

หลักมนุษยสัมพันธ์ของโจโจ

(Human relations of Jocho)

ในวรรณกรรมเรื่องสามก๊ก โจโฉนักรบจีนได้ใช้มนุษยสัมพันธ์ในการรบชนะข้าศึก เกี่ยวกับการประสานคนกับประสานงานได้อย่างยอดเยี่ยม ดังนี้

หลักการประสานคน โจโจใช้วิธีการดังนี้

๑. ฟังความคิดเห็นของทหารผู้ใต้บังคับบัญชา
๒. มีความโอบอ้อมอารีต่อทหารทุกคน
๓. มีความยุติธรรมในการปกครองทหาร
๔. แสดงความรักลูกน้องโดยความสุจริตใจ
๕. เลี้ยงดูทหารและปูนบำเหน็จรางวัลเสมอกัน

หลักการประสานงาน โจโจใช้วิธีการดังนี้

๑. เด็ดขาด
๒. ทำที่ชอบ
๓. คิดก่อนทำ
๔. ทำตามธรรมเนียมนิยม
๕. ชำนาญกลศึก

ลักษณะของผู้มีมนุษยสัมพันธ์ไม่ดี

(Characteristic of bad human relations)

๑. หน้าบูด หมายถึง หน้าบึ้ง ไม่ค่อยยิ้มแย้มแจ่มใส ผู้อื่นเห็นแล้วไม่ยากคบหาสมาคม
๒. ไม่พูดจา หมายถึง เป็นคนไม่ค่อยชอบพูด พูดน้อยเพื่อนไม่ค่อยชอบ
๓. อารมณ์ไม่ดี หมายถึง เป็นคนโมโหง่าย โกรธง่าย อะอะโววาย
๔. จู้จู้ขี้บ่น หมายถึง เป็นคนจู้จู้จุกจิก ชอบบ่น ชอบทำเรื่องเล็กเป็นเรื่องใหญ่
๕. ไม่มองหน้าคน หมายถึง ขณะกำลังสนทนาคนเช่นนี้จะไม่มองหน้าคน

๖. เอาแต่ใจตนเอง หมายถึง ผู้ที่ชอบถือใจตนเองเป็นใหญ่ ไม่เอาใจเขามาใส่ใจเรา ชอบให้ผู้อื่นเอาใจตนเอง
๗. อวดเก่งวางท่า หมายถึง ผู้ที่ชอบถือว่าตนเก่งกว่าผู้อื่น รู้มากกว่าผู้อื่น ผู้อื่นโง่หมด
๘. ไม่คบหาสมาคม หมายถึง ผู้ที่ไม่ชอบคบเพื่อน ชอบอยู่คนเดียว ไม่ชอบทำงานเป็นกลุ่ม
๙. ชอบคนไม่เป็น หมายถึง ผู้ที่ไม่เคยและไม่ชอบยกย่องคนอื่น เกรงว่าคนอื่นจะเด่นกว่าตนแต่ชอบที่จะให้ผู้อื่นชมตนมากกว่า
๑๐. อวดเด่นอวดดัง หมายถึง ผู้ที่ชอบอวดเบ่งกับคนอื่น ยกตนข่มท่าน โดยคิดว่าตนเองเด่นกว่าคนอื่น

ลักษณะของผู้มีมนุษยสัมพันธ์

(Characteristic of dominant human relations)

ผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี คือผู้ที่มีกาย วาจา และใจ เป็นไปในแนวเดียวกัน ตรงกันข้ามกับผู้มีมนุษยสัมพันธ์ไม่ดี กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้อธิบายลักษณะผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในหนังสือแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ไว้รวม ๑๐ ประการดังนี้ คือ

๑. ยิ้มแย้มแจ่มใส สุภาพอ่อนโยน พุดจาไพเราะ และเป็นกันเองกับผู้อื่น
๒. เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้ร่วมงาน มีเมตตากรุณา
๓. มีความจริงใจต่อผู้อื่น ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ
๔. ชมเชยคนอื่นเสมอ ให้เกียรติผลงานของผู้อื่นมากกว่าดี
๕. ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น และไม่หวั่นไหวต่อสิ่งอื่น
๖. เป็นคนยุติธรรม
๗. รู้จักประนีประนอม
๘. มีความมั่นใจในตนเอง และรู้จักเป็นตัวของตัวเอง
๙. รู้จักหาและใช้เหตุผล
๑๐. ยกย่องความรู้และความริเริ่มของผู้อื่น

ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในแนวพุทธศาสนา

(Relations between the man in Buddhism)

ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในแนวพุทธศาสนา อาจแบ่งเป็น ๕ ประการ คือ

๑. ความสัมพันธ์ของชาวพุทธในการทำบุญกุศลที่วัด สำนักสงฆ์
๒. ความสัมพันธ์ของชาวพุทธในการไปร่วมประชุม ณ พุทธสมาคมต่าง ๆ
๓. ความสัมพันธ์ของชาวพุทธในการไปร่วมฟังเทศน์ ปาฐกถาธรรม และการปฏิบัติธรรม
๔. ความสัมพันธ์ของชาวพุทธในการไปร่วมบริจาคเงินทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ รวมทั้งการสร้างวัด ปูนียะวัดถุ ปูนียะสถาน และโรงเรียน เป็นต้น
๕. ความสัมพันธ์ของชาวพุทธในการทำบุญเทศกาลสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา และวันวิสาขบูชา เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับชาวบ้าน

(Relations between monk and layman)

๑. เป็นญาติธรรมช่วยสอนธรรมะให้ประพตติปฏิบัติชอบ
๒. เจริญพระพุทธรมณดีในงานพิธีต่าง ๆ เช่น
 - ๒.๑ งานมงคลสมรส
 - ๒.๒ งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญวันเกิด ฯลฯ
๓. แสดงธรรมหรือปาฐกถาในเทศกาลต่าง ๆ เช่น
 - ๓.๑ งานวันไหว้ครูของนักเรียน/สถานศึกษาต่าง ๆ
 - ๓.๒ งานวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และงานทำบุญในพิธีต่าง ๆ
 - ๓.๓ เป็นพระอุปัชฌาย์ คู่สวด และอันดับในการบรรพชาอุปสมบท
 - ๓.๔ แสดงธรรม/ปาฐกถาธรรมทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ ฯลฯ

ความสัมพันธ์ของคนไทยในอดีตที่มีต่อพระพุทธศาสนา

(Relations of the past thai citizen on Buddhism)

คนไทยกับพระพุทธศาสนามีความผูกพันกันแต่อดีต เป็นเวลาช้านานไม่อาจแยกจากกันได้ จนกลายเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาแต่โบราณกาล จากนั้นพระพุทธศาสนาจึงเจริญมั่นคงในราชอาณาจักรไทยยิ่งกว่าประเทศใดในโลก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นที่มาแห่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ทศนคติ และความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ของคนไทย สิ่งเหล่านี้จะมีหลักพระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องกล่าวได้อย่างสนิทใจว่าชาติไทยเจริญรุ่งเรืองมั่นคงมาตราบเท่าทุกวันนี้ก็ด้วยพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความผูกพันของคนไทยกับพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไว้ ๑๐ ประการดังนี้^{๑๕}

๑. พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ
๒. พระพุทธศาสนาเป็นแกนนำและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย
๓. พระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาวไทย
๔. พระพุทธศาสนาเป็นหลักการที่ช่วยดำรงรักษาเสรีภาพในการนับถือศาสนา
๕. พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันคู่ชาติไทย
๖. พระพุทธศาสนาสอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี
๗. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งสำคัญที่หล่อหลอมเอกลักษณ์ของชาติไทย
๘. พระพุทธศาสนาเป็นมรดกและเป็นคลังสมบัติอันล้ำค่าของชนชาติไทย
๙. พระพุทธศาสนาเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย
๑๐. พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งของดีมีค่าที่ชนชาติไทยมอบให้แก่อารยธรรมของโลก

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) .ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติ. ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗.

บทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย

(The rule of Buddhism on Thai society)

วัดเป็นพุทธศาสนาที่เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนไทยมาแต่โบราณกาล พระสงฆ์เป็นปูชนียบุคคลที่คนทั่วไปเคารพนับถือยิ่ง แม้ปัจจุบันนี้จะมีความเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนไทยก็ยังคงมีอยู่และมีบทบาทต่อสังคมไทยดังต่อไปนี้

๑. เป็นสถานที่สืบต่ออายุพระศาสนาให้ยั่งยืนถาวร เป็นสถานที่อยู่ของพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และเป็นທີ່ประดิษฐานพระพุทธรูป ปูชนียวัตถุ ปูชนียสถานต่าง ๆ มากมาย
๒. เป็นพุทธศาสนสถานที่ทำบุญของประชาชนและเก็บอัฐิของผู้ล่วงลับไปแล้ว
๓. เป็นสถานฝึกอบรมวิชาศีลธรรมและวิชาการต่าง ๆ
๔. เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาได้อาศัยศึกษาเล่าเรียน
๕. เป็นสถานพยาบาลรักษาผู้เจ็บป่วย เช่นที่วัดพระเชตุพนเป็นแหล่งตำรับตำราและวิธีรักษาโรคต่าง ๆ
๖. เป็นที่พักคนเดินทาง
๗. เป็นสโมสรที่ประชุมพบปะสังสรรค์หย่อนใจของชาวบ้าน
๘. เป็นสถานที่บันเทิงจัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ
๙. พระเป็นผู้ไกลเกลี่ยข้อพิพาทเป็นที่แก้ปัญหาคบครัวและทุกข์ต่าง ๆ ของชาวบ้าน
๑๐. เป็นศูนย์กลางทางด้านศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาติทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม
๑๑. เป็นสถานที่เก็บของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือไปเยี่ยมมาใช้เมื่อมีงาน
๑๒. เป็นศูนย์กลางการบริหารงานของกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านในการเรียกลูกบ้านมาประชุมชี้แจงกิจการ
๑๓. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม ซึ่งเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตคนปัจจุบันแบบคนไทยเดิวนี้อีกยังมีความเกี่ยวข้องกับวัดอยู่ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ

๑๓.๑ พุทธศาสนิกชนไปทำบุญที่วัด ใส่บาตรพระ

๑๓.๒ พุทธศาสนิกชนไปฟังเทศน์ ปาฐกถาธรรม และฝึกอบรมทางด้านศีลธรรมที่วัด

๑๓.๓ บวชเป็นพระภิกษุ สามเณร มีที่วัด

๑๓.๔ นิมนต์พระสงฆ์ไปในงานพิธีต่าง ๆ ทั้งงานราษฎร์ และงานหลวง เช่น งานพระราชพิธีวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว งานปีใหม่ งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวชนาค งานแต่งงาน ฯลฯ

มนุษยสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนา

(Human relations in Buddhism)

หลายคนก็ยังสงสัยว่าพระพุทธศาสนามีหลักมนุษยสัมพันธ์หรือไม่ แต่ความจริงแล้ว ในการประกาศพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้หลักมนุษยสัมพันธ์เป็นปฐมแห่งการประกาศพระพุทธศาสนา กล่าวคือก่อนจะทรงเทศนาหรือสั่งสอนผู้ใดก็จะทรงตรวจสอบความพร้อมของผู้นั้น ภูมิหลังของผู้นั้น ซึ่งเรียกว่า “ตรวจดูอุปนิสัย (อุปนิสัยย์ โอลิเกสิ)” เพื่อให้เกิดผลแก่ผู้นั้น อย่างจริงจัง มนุษยสัมพันธ์ตามหลักพระพุทธศาสนา คือ

“การทำประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้ลุล่วงสมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาท”^{๑๖}

ข้อนี้จึงเห็นได้จากการที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อผู้อื่น ๓ สถานะ คือ^{๑๗}

๑. โลกัตถจริยา (conduct for the well - being of the world)

พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก ในฐานะที่ทรงเป็นสมาชิกของโลกคนหนึ่ง จึงทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก เสด็จไปสั่งสอนธรรมแก่คนทั้งหลายเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในปัญหาชีวิตและวิธีแก้ไขปัญหานั้น

๒. ญาติัตถจริยา (conduct for the benefit of his relations)

พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามฐานะ ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ ในฐานะทรงเป็นสมาชิกของราชตระกูลศากยะที่เหมาะสม

^{๑๖} ที.ม.หา. ๑๐/๑๔๓/๑๘๐. สยามภูกุศล เตปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓ (๑๑ โข ภควา ภิกขุ อามนุเตสิ “หนุททานิ ภิกขเว อามนุตยามิ โว วยธมมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ อยฺม ตถาคตฺสฺส ปจฺฉิมา วาจา.)

^{๑๗} พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๐ ; พ. ปฎิ. ๓๑/๔๔๙/๓๒๙ สยามภูกุศล เตปิฎก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓

๓. พุทธตถจริยา (beneficial conduct as funetists of the Buddha)

พระพุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้า เช่น ทรงวางระเบียบ การปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันของปัจเจกชน จนถึงสังคมของพุทธบริษัท ๔

จึงอาจกล่าวได้ว่า วิชามนุษยสัมพันธ์มีมาแต่ครั้งพุทธกาล และพระพุทธองค์ก็ทรงใช้ เพื่อการประกาศพระพุทธศาสนาได้อย่างดี และเป็นรากฐานของวิชามนุษยสัมพันธ์มาตราบเท่า ทุกวันนี้

เพื่อให้เกิดมุมมองที่ชัดเจนจึงขอแบ่งมนุษยสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนาเป็น ๒ ลักษณะ ใหญ่ ๆ คือ

๑. **มุมนกวาง** หมายความว่า ผู้จะทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ประสบผลสำเร็จสามารถ ครอบใจ ชนะใจ เป็นที่รักของเพื่อนร่วมงานได้ทุกระดับ จะต้องปฏิบัติธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว จิตใจของบุคคลซึ่งเรียกว่า สังคหวัตถุธรรม (bases of sympathy; acts of doing favonrs) มี ๔ อย่าง คือ^{๑๘}

๑. **ทาน** (giving generosity charity) การให้ คือ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของรวมไปถึงการให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน แบ่งออกเป็น ๓ คือ

๑.๑ อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของเพื่อช่วยเหลือและสงเคราะห์กันและกัน ซึ่งมีลักษณะคือ

๑.๑.๑ ให้เพื่อบูชาพระคุณและความดี เช่น การบำรุงมารดาบิดาด้วย วัตถุสิ่งของก็เพื่อบูชาพระคุณท่าน การทำบุญก็เพื่อบูชาความดีของพระสงฆ์ การบริจาคทรัพย์ทำ สาธารณประโยชน์ก็เพื่อบูชาความดีของประเทศชาติและประชาชนผู้เกิดมาร่วมแผ่นดินช่วย พัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้น

๑.๑.๒ ให้เพื่อการช่วยเหลือ เช่น เมื่อคราวเกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นอัคคีภัย อุทกภัย วาตภัย และหรือภัยอื่นใดก็ตาม ย่อมต้องการความช่วยเหลือ เราก็บริจาค สิ่งของต่าง ๆ ให้เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของผู้ประสบภัยจากหนักให้เป็นเบา จากทุเลาเป็นหาย

^{๑๘} ที.ป.า. ๑๑/๑๒๐/๑๖๗; ๒๖๗/๒๙๔; อ.จ. จตุกก ๒๑/๓๒/๔๖ ; อ.จ.อ.ญ.จก. ๒๓/๑๑๔/๒๒๒; ๒๐๙/๓๗๗ สยามรัฐสุตฺต เดปิฎกั. กรุงเทพฯมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๓

ภาษาอังกฤษอ้างอิงจาก พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์. อ้างแล้ว

๑.๑.๓ ให้เพื่อการสงเคราะห์ เป็นการให้แก่ผู้ยากไร้ขาดที่พึ่ง ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น การให้การช่วยเหลือคนชราขาดที่พึ่ง คนพิการ เป็นต้น

๑.๒. ธรรมทาน การให้ความรู้ให้ความเข้าใจ เพื่อเสนอแนะในทางที่ถูกต้อง แก่ผู้ยังไม่รู้ไม่เข้าใจ ซึ่งเรียกว่าให้สัมมาทิฐิ ซึ่งได้แก้ตัวปัญญา

๑.๓. อภัยทาน การให้อภัย การไม่ถือโทษ การรู้จักทำใจไว้ได้อย่างเหมาะสม ไม่ฉุนเฉียวโมโหง่าย

ทานนี้ถือว่าเป็นคุณธรรมเบื้องต้นข้อแรกที่มีอานุภาพมาก ในการที่จะผูกมัดใจของผู้อื่นได้อย่างดีดัง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ทท ปิโย โหติ ราชนติ นํ พหุ นรชนผู้ไม่ตระหนี่ให้ทานย่อมเป็นที่รัก ชนเป็นอันมากย่อมคบหาหรชนนั้น”^{๑๙} พระพุทธองค์ยังทรงยกย่องความดีของผู้ให้ทานไว้ ๕ อย่างคือ

๑. พหุโน ชนสส ปิโย โหติ มนาโป ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่ชอบใจของชนหมู่มาก
๒. สนโต สบปุริสา ภชนติ สัปปุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน
๓. กลยาโณ กิตติสทโท อพุกุคจจติ ชื่อเสียงอันงามของผู้ให้ทานย่อมฟังขจรไป
๔. คิหิธมมา อนปคโต โหติ ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างจากธรรมของคฤหัสถ์
๕. กายสส เกทา ปรมมรณา สุกตึ สคคํ โลกํ อุปชชติ ผู้ให้ทานเมื่อตายแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลก – สวรรค์^{๒๐}

๒. ปิยวาจา หรือ เปยยวัชช์ (dindly speech; convincing speech) วาจาที่น่ารัก วาจาจุดเต็มใจคือการเจรจาด้วยถ้อยคำสุภาพอ่อนโยนสมานสามัคคี ไม่พูดคำที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทำลายประโยชน์ มีคำกล่าวที่ว่า “คนที่พูดเพราะจะเลี้ยงท่านด้วยช้อนเปล่า ๆ” ในเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์ของการพูดนี้ มีคติสอนใจกล่าวไว้เช่น “ปากเป็นเอกลักษณ์เป็นโท เพราะพูดถูกดวงมโนแน่วไว้ ร้อยรักหักโมโหหาลาภรวยแฮ หรืออาจพูดเพื่อให้ปากโย้ฟันเอน”

^{๑๙} อัง. ปญจก. ๒๒/๓๔ – ๓๕/๔๓ – ๔๔ สยามรัฐสุตฺต เตปิฎกั. กรุงเทพฯ. มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

^{๒๐} อัง. ปญจก. ๒๒/๓๔ – ๓๕/๔๓ – ๔๔ สยามรัฐสุตฺต เตปิฎกั. กรุงเทพฯ. มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

“โมกฺโข กลยาณิยา สาธฺ เปล่งวาจาจาม ยังประโยชน์ให้สำเร็จ”^{๒๑}

ปิยวาจาในทางพระพุทธศาสนามีลักษณะ ๔ อย่างคือ

๑. ไม่พูดเท็จ
๒. ไม่พูดส่อเสียด
๓. ไม่พูดคำหยาบ
๔. ไม่พูดเพ้อเจ้อ

๓. อัตตจริยา (useful conduct; rendering services; life of services ; doing good)

การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม เอาใจใส่ความทุกข์ยากของผู้อื่น เช่น ผู้ร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา

๔. สนิมัตตตา (even and equal treatment ; equality consisting in impartiality, participation and behaving oneself properly in all circumstances)

ความมีตนเสมอ คือ มีตนเสมอดั้นเสมอปลาย ปฏิบัติตนเองสม่ำเสมอในชนทั้งหลายวางตนได้เหมาะสมกับฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมทั้งหลายถูกต้องตามธรรมในทุกกรณี ไม่ถือว่าตนเก่งกว่าดีกว่าผู้อื่น

๒. มุมแคบ คือ มุมมองที่รื่องลงมาจากมุมกว้างในที่นี้หมายถึงเอาผู้ปกครองที่เป็นหัวหน้าครอบครัวทั้งชายและหญิง นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในฐานะพ่อ แม่ ลูก สามี และภรรยา ซึ่งจะกล่าวต่อไป จะต้องมีฆราวาสธรรม ๔ ประการคือ^{๒๒}

๒.๑ สัจจะ (truth and honesty) ความจริงใจ ซื่อสัตย์ ไม่มีลักษณะหน้าไหว้หลังหลอก มี ๓ ลักษณะคือ^{๒๓}

^{๒๑} พุ. ขา. เอก. ๒๗/๘๘/๒๘. สยามภฏฐสฺส เตปิฏกํ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

^{๒๒} ส.ส. ๑๕/๘๕/๓๑๖ สยามภฏฐสฺส เตปิฏกํ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

^{๒๓} ปิ่น มุทุกันต์, พันเอก แนวการสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔. (หน้า ๔๕๗ - ๔๖๕)

๒.๑.๑ เป็นความจริง คือไม่เล่น ไม่หลอก

๒.๑.๒ เป็นความตรง มีความประพฤติทางกาย วาจา และใจซื่อตรง ไม่คดโกง ไม่บิดพลิ้วเบี่ยงบ่ายจากความถูกต้อง

๒.๑.๓ เป็นความแท้ ไม่เหลวไหลในกิจอันเป็นหน้าที่อันพึงปฏิบัติ
สัจจะอันมีลักษณะดังกล่าว ผู้ครองเรือนพึงปฏิบัติในสถานะ ๕ คือ

๑. ตรงต่อหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่เต็มความสามารถ
๒. ตรงต่อการทำงาน ตั้งใจทำงานให้ดี
๓. ตรงต่อวาจา ยึดถือคำมั่นสัญญา
๔. ตรงต่อบุคคล ประพฤติดีต่อบุคคลอื่น
๕. ตรงต่อความดี ยึดมั่นในทางแห่งความดี

คุณของการมีสัจจะ

๑. เป็นคนหนักแน่นมั่นคง
๒. เป็นคนก้าวหน้าในการทำงาน
๓. งานที่ทำได้ผลดีพิเศษ
๔. มีคนเชื่อถือและเคารพยำเกรง
๕. ทำความมั่นคงแก่ครอบครัว
๖. ทำดีไม่ท้อถอย

ฯลฯ

โทษของการไม่มีสัจจะ

๑. เหลวไหล
๒. ตกต่ำ หายนะ
๓. ล้มเหลว
๔. คนเหยียดหยามไม่เชื่อถือ
๕. ไม่มีความเจริญใด ๆ ที่ตั้งอยู่มั่นคง

ฯลฯ

๒.๒ ทมะ (taming and training oneself; adjustment) คือ การฝึก และการข่มใจปรับปรุงตัวเองให้เหมาะกับงานในหน้าที่เสมอ มี ๓ ลักษณะคือ^{๒๔}

๒.๒.๑ ความฝึก ฝึกทำงานให้เป็น เพราะถ้าคนทำงานไม่เป็นย่อมเป็นภาระแก่สังคม ผู้จะทำงานเป็นต้องรู้จักฝึกหัดอบรมตนเองให้ป็นงาน จะทำอย่างนี้ได้ก็ต้องข่มใจฝึกใจตนเอง

๒.๒.๒ ความหยุด คือการยับยั้งตัวเองไม่ให้ถล่นไปสู่ความชั่วทั้งหลาย เช่น เมื่อเราคิดจะทำความผิด คือจะทะเลาะวิวาท จะคิดทำทุจริต จะตกไปสู่อบายมุข จะหันไปสู่ความเป็นคนเลว ทั้งนี้ก็ต้องข่มใจ ฝึกใจตนเอง

๒.๒.๓ ความข่ม ข่มใจตนเองไม่ให้กำเริบเลิบบานจนเกินไป ปกติคนเราถ้าปล่อยตามใจตัวก็จะมีอาการหงองมากเกินไป ในการกินอยู่ การเที่ยวเตร่ จนเกินฐานะเป็นคนประเภทรายได้ต่ำรสนิยมสูง เกิดหนี้สินรุงรังพาครอบครัวระส่ำระสาย ดังนั้นจึงต้องบำเพ็ญ ทมะ คือรู้จักข่มใจตนเอง

คุณแห่งความมีทมะ

๑. ทำให้มีความสามารถในการทำงาน
๒. ไม่เป็นที่รังเกียจของคนอื่น
๓. ไม่มีเวรภัยกับใคร
๔. มิตรภาพมั่นคง
๕. ยั้งตัวไว้ได้เมื่อจะผิด
๖. ตั้งตัวได้

ฯลฯ

โทษแห่งความไม่มีทมะ

๑. จะตกเป็นกาฝากสังคม
๒. จะกลายเป็นอาชญากร
๓. จะจมลงสู่อบายมุข
๔. เต็มไปด้วยการทะเลาะวิวาท
๕. เพื่อนฝูงรังเกียจ
๖. ตั้งตัวไม่ติด

ฯลฯ

^{๒๔} ปิ่น มุฑกันต์, พันเอก แนวการสอนธรรมตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔. (อ้างแล้ว)

๒.๓ ขันติ (tolerance; forbearance) ความอดทนความเข้มแข็งของใจ ทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียรไม่หวั่นไหว มีจุดมุ่งหมายในการทำงาน ซึ่งมี ๔ ลักษณะคือ

๒.๓.๑ อดทนต่อความยากลำบาก อดทนต่อความหนาว ความร้อน ความหิว กระจาย สัมผัสแห่งยุ่ง เหลือบและสัตว์เลื้อยคลานอื่น ๆ เป็นต้น โดยมุ่งการประกอบอาชีพ การงานเป็นสำคัญ

๒.๓.๒ อดทนต่อความทุกข์เวทนา อดทนต่อความเจ็บไข้ต่าง ๆ เช่น ปวดหัว ปวดท้อง ความปวดเมื่อย ๆ ต่าง ๆ เป็นต้น ไม่แสดงอาการเจ็บปวดกระสับกระส่ายจนเกินพอดี

๒.๓.๓ อดทนต่อความเจ็บใจ อดทนต่อการหมิ่นประมาทจากผู้อื่น โดยการพูดจาเสียดสี กระทบกระทั่ง หรือการกระทำอื่นใดก็ตาม

๒.๓.๔ อดทนต่ออำนาจกิเลส การอดทนใน ๓ ข้อข้างต้นนั้น เป็นการอดทนต่ออารมณ์ ฝ่ายขัดใจ แต่ข้อ ๔ นี้เป็นการอดทนต่ออารมณ์ข้างฝ่ายเพลิดเพลिन เช่น ความสนุกสนานการเที่ยวเตร่ การได้ผลประโยชน์ในทางที่มีชอบเป็นต้น อารมณ์ที่น่ารัก น่าชอบใจ คุณไม่จำเป็นต้องใช้ความอดทน เพราะไม่ทำให้เราลำบาก แต่ก็ต้องใช้เพราะทำให้เราเสียคน เสียหายได้ ถ้าเราไม่ใช้ความอดทนก็จะมีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมต่าง ๆ เพราะอยากได้สิ่งที่ตนรัก เช่น

๒.๓.๔.๑ รับสินบน

๒.๓.๔.๒ ผิดลูกผิดเมียเขา

๒.๓.๔.๓ เห็นเงินตาโต

๒.๓.๔.๔ รู้มากเอาเปรียบมาก

๒.๓.๔.๕ เท่ยศ หลงมัวเมาอำนาจ

๒.๓.๔.๖ ขี้โม้ โอ้อวด

ฯลฯ

การอดทนต่ออำนาจกิเลสนี้ กล่าวโดยย่อคืออดทนต่ออำนาจ ความอยาก นั่นเอง

คุณแห่งความมีขันติ

๑. ทำงานได้ผลดี
๒. บำเพ็ญตนเป็นหลักแห่งบริวารชน
๓. ลดปัญหาข้อขัดแย้งและการทะเลาะวิวาท
๔. ไม่ทำผิดเพราะเห็นแก่ความอยาก

ฯลฯ

โทษของการไม่มีขันติ

๑. ทำงานคั่งค้าง จับจด
 ๒. ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น
 ๓. เต็มไปด้วยศัตรู
 ๔. จะกลายเป็นอาชญากร
- ฯลฯ

๒.๔ จาคะ (liberality; generosity)

ความเสียสละ มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มี ๒ ประเภท คือ

๒.๔.๑ สละวัตถุ คือการสละทรัพย์สินของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เช่น ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา บริจาคเงินสร้างโรงพยาบาล โรงเรียน เป็นต้น

๒.๔.๒ สละอารมณ์ คือ รู้จักปล่อยวางอารมณ์เมื่อมีเรื่องขัดใจอะไรกับใคร ตั้งแต่สามี ภรรยา หรือเพื่อนฝูงไม่ควรเก็บไว้เป็นอารมณ์ ต้องปล่อยวางและค่อยคิดแก้ไข ภายหลัง เพื่อใจจะได้รับอารมณ์ในการที่จะทำงานใหม่อีกต่อไป

คุณของความมีจาคะ

๑. ทำความปลอดภัยแก่ตน
 ๒. ทำความมั่นคงแก่สังคม ประเทศชาติ
 ๓. เป็นที่นับหน้าถือตาของคนอื่น
 ๔. ทำความสงบสุขแก่ครอบครัวและสังคม
 ๕. ใจมีความสุข
- ฯลฯ

โทษของการไม่มีจาคะ

๑. บั่นทอนความมั่นคงของตนและของชาติ
๒. ได้รับความครหาตีเตียน
๓. ทุกข์ใจ

ในมุมมองดังกล่าวมาเป็นมุมมองที่เน้นเฉพาะผู้ครองเรือนชายหญิงที่เป็นหัวหน้าครอบครัว จะพึงปฏิบัติ ต่อไปนี้จะกล่าวถึงหลักมนุษยสัมพันธ์ในพระพุทธศาสนาซึ่งมุ่งเน้นให้ตนในสังคมทุกคนทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ในทางที่ถูกต้อง

ทิศ ๖ (directions; quarters)

บุคคลที่เราต้องเกี่ยวข้องกับทางสังคมดุจทิศที่อยู่รอบตัวเรา ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า ทิศมี ๖ คือ^{๒๔}

๑. บุรตัมทิศ ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออกได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการคุณก่อน (Parents as the east or the direction in front)

๑.๑ บุตรธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิศเบื้องหน้าด้วยสถานะ ๕ อย่างดังนี้

๑. ท่านเลี้ยงมาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ (ภโศ เนสั ภิรสสามิ)

๒. ช่วยทำกิจของท่าน (กิจจัม เนสั ภิรสสามิ)

๓. ดำรงวงศ์สกุล (กุลวัม สเปสสามิ)

๔. ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท (ทายชชัม ปฏิชชามิ)

๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน (อถวา ปน เปตานัม กาลกตานัม ทกขินัม อนุปปทสสามิ)

๑.๒ มารดาบิดาอย่าอหุเคราะห์บุตรธิดา ด้วยสถานะ ๕ อย่างดังนี้

๑. ห้ามมิให้ทำความชั่ว (ปาปา นิวาเรนติ)

๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี (กลยาณเณ นิเวเสนติ)

๓. ให้การศึกษาศิลปวิทยา (สิกขัม สิขวาเปนติ)

๔. หากผู้ครองที่สมควรให้ (ปฏิรูเปเน ทาเรเน สโยเชนติ)

๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในโอกาสอันสมควร (สมเย ทายชชัม นิยยาเทนติ)

^{๒๔} ที.ป.า. ๑๑/๑๙๙-๒๐๔/๒๐๒-๒๐๖ สยามรัฐสส เตปิฏกั.

อ้างแล้ว. ภาษาอังกฤษคัดมาจาก พระราชมณเฑียร (ประยูรย์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์.(อ้างแล้ว).

๒. ทักษะทิศ ทิศเบื้องขวา คือทิศใต้ หมายถึง ครู อาจารย์ เพราะเป็นทักษิณบุคคลผู้ควรแก่การบูชา (teachers as the south or the direction in the right)

๒.๑ ศิษย์ที่บำรุงครูอาจารย์ ผู้เป็นทิศเบื้องขวา ด้วยสถานะ ๕ อย่าง ดังนี้

๑. ด้วยลุกขึ้นยืนต้อนรับ (อุฏฐาเนน)
๒. ด้วยเข้าไปยืนคอยรับใช้ (อุปะอุฏฐาเนน)
๓. ด้วยเชื่อฟัง (สุสุสสาเย)
๔. ด้วยอุปัฏฐาก (ปาโรจิริยาเย)
๕. ด้วยเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ (สกุภจจํ สิปปี ปฏิกคหणेเนน)

๒.๒ ครูอาจารย์ที่อนุเคราะห์ศิษย์ ด้วยสถานะ ๕ อย่าง ดังนี้

๑. แนะนำดี (สุวินิตํ วิเนนตี)
๒. ให้เรียนดี (สุคหิตํ คาหาเปเนตี)
๓. บอกลิขิตปวิทยาให้สิ้นเชิง ไม่ปิดบังอำพราง (สพพสิปเปสุ ตํ สมกขายีโน
ภานตี)
๔. ยกย่องให้ปรากฏในเพื่อนฝูง (मितตามจเจสุ ปฏิวเทเนตี)
๕. ช่วยคุ้มครองเป็นที่พึ่งพำนักในทิศทั้งหลาย (ทิสาสู ปริตตานิ กโรนตี)

บรรณานุกรม

๑. **สยามรัฐสด เดปิฎก** เล่มที่ ๑๐, ๑๑, ๑๕, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมากฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.
๒. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑
๓. สุนันท์ พิพัฒน์เพ็ญ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ **เอกสารโรเนียววิชามนุษยสัมพันธ์ หลักสูตรฝึกหัดครูสอนพระปริยัติธรรม**.
๔. เทพเวที พระ (ประยูรท์ ปยุตโต). **ชีวิตนี้เพื่องาน งานนี้เพื่อธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม พิมพ์เผยแพร่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๓๓ ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์
๕. ประไพพรรณ เวชรักษ์, ระวีวรรณ โพธิ์วัง. **วิชามนุษยสัมพันธ์ ทฤษฎีกรรมศาสตร์**. เอกสารประกอบการฝึกอบรม หลักสูตร “ผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง” กองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา ฝพ. กมก. ๐๑ - ๖/๒๕๓๔ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๓.
๖. ราศี ภูมรี, **มนุษยสัมพันธ์**. ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาพาณิชยกรรม สาขาวิชาพาณิชยกรรม พุทธศักราช ๒๕๓๐ ของกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ ไม่ปรากฏ พ.ศ. ที่พิมพ์
๗. ธรรมปิฎก, พระ (ประยูรท์ ปยุตโต) **ความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะศาสนาประจำชาติ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๗. (พิมพ์ครั้งที่ ๗)
๘. ปิ่น มุกข์กนต์, พันเอก. **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี**. พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔ (หน้า ๔๕๗ - ๔๖๕)
๙. ราชธรรมนิเทศ, พระ. (ระแบบ จิตยาโณ). **ปัญญาภิษัตน**. กรุงเทพมหานคร : พรศิวกการพิมพ์, ๒๕๒๘ (หน้า ๒๐ - ๒๒)